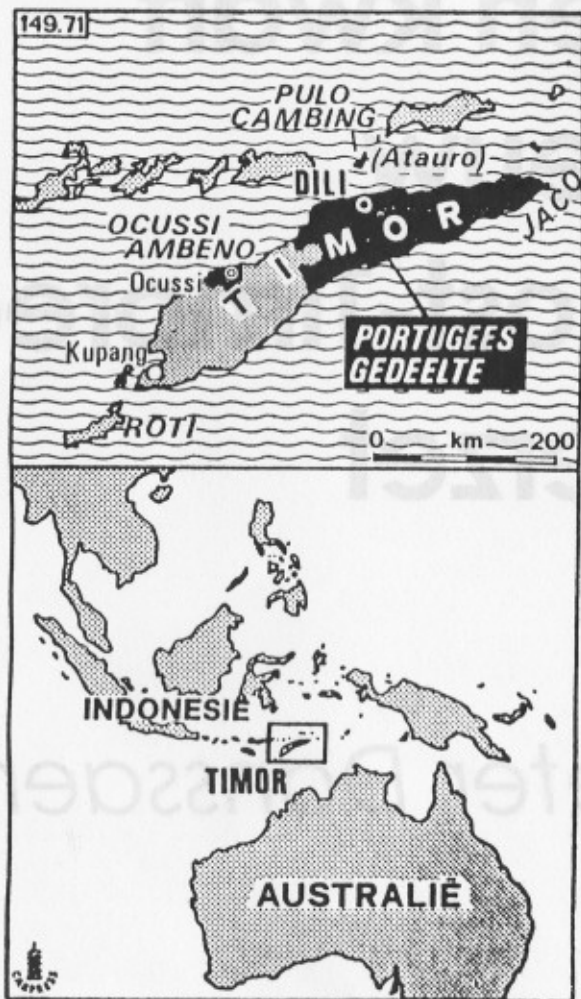

**Een kwart
eeuw
Oost-Timorees
verzet**

Peter Danssaert

IPIS-Brochure 124

INHOUD

GLOSSARIUM	4
INLEIDING	5
DEKOLONISATIE & INVASIE	7
OPERASI SEROJA	15
ANNEXATIE & PACIFICATIE	17
HARDNEKKIG VERZET	22
BLOEDBAD IN DILI	24
DE AMERIKAANSE REACTIE	25
NIEUWE HOOP	29
OOST-TIMOR	45
ONAFHANKELIJK	45
BIBLIOGRAFIE	59

kaders

FRETILIN	8
Australië en de 'Timor Gap'	16
Het CNRM vredesplan	26
Belgische wapens in Indonesië	28
Pro-Indonesische milities en paramilitaire formaties in Oost-Timor	32
FN: Ontwikkelingshulp baande de weg	38

documenten

Resolutie 3485 (XXX) Kwestie Oost-Timor (12 december 1975) ...	48
Veiligheidsraad resolutie 384 (22 december 1975)	49
Veiligheidsraad resolutie 389 (12 april 1976)	50
Akkoord tussen de Republiek Indonesië en de Portugese Republiek over de kwestie Oost-Timor (5 mei 1999)	51
Akkoord betreffende de modaliteiten van de volksraadpleging van de Oost-Timorezen	52
Veiligheidsraad resolutie 1236 (7 mei 1999)	53
Veiligheidsraad resolutie 1246 (11 juni 1999)	53
Veiligheidsraad resolutie 1262 (27 augustus 1999)	55
Veiligheidsraad resolutie 1264 (15 september 1999)	56
Veiligheidsraad resolutie 1272 (25 oktober 1999)	57

GLOSSARIUM

ABRI	Angkatan Bersenjata Republik Indonesia
AIETD	Alomvattende Interne Oost-Timorese Dialoog
APODETI	Associação da População Democrática de Timor
ASDT	Associação Social Democrática Timorese
CNRM	Conselho Nacional da Resistencia Maubere
ECOSOC	Economische en Sociale Raad
FALINTIL	Forças Armadas de Libertação Nacional de Timor Leste
FRETILIN	Frente Revolucionária de Timor-Leste Independente
INTERFET	International Force for East Timor
Kopassandha	Komando Pasukan Sandi Yudha
Kopassus	Komando Pasukan Khusus
KOTA	Klibur Oan Timur Aswaifl
MFA	Movimento das Forças Armadas
TNI	Tentara Nasional Indonesia
UDT	União Democrática Timorese
UNAMET	United Nations Assistance Mission for East Timor
UNTAET	United Nations Transitional Administration for East → Timor

INLEIDING

Sinds het begin van de jaren 60 voerde Portugal oorlog tegen het onafhankelijkheidsstreven van haar kolonies in Afrika. Deze voortslepende koloniale oorlogen hadden niet alleen nefaste gevolgen voor de Portugese economie, maar eisten ook veel Portugese jonge levens op. Dit culmineerde in de staatsgreep van 25 april 1974, de zogenaamde Anjerrevolutie, door linkse legerofficieren verenigd in het *Movimento das Forças Armadas* (Beweging der Strijdkrachten, MFA). De macht werd overgenomen door de Junta van Nationale Redding, onder leiding van generaal António de Spínola. De militairen konden niet vlug genoeg uit de kolonies weg zijn.

Radio- en televisietoespraak van president António de Spínola, 27 juli 1974

[...] Het moment is aangebroken om de bevolking van de overzeese gebieden het recht toe te kennen hun lot in eigen hand te nemen...

Wij staan nu open voor alle initiatieven om een begin te maken met het voorbereiden, organiseren en uitvoeren van het dekolonisatieproces. Wij erkennen van nu af aan het recht op politieke onafhankelijkheid [...]

Dit opende in 1974 de weg voor de dekolonisatie van Oost-Timor. Tot dan toe was Oost-Timor relatief zeer rustig geweest. Door toedoen van Indonesië kwam daar vrij vlug verandering in. De Indonesische geheime dienst BAKIN had ondertussen niet stil gezeten. Toen in de jaren 50 en 60 president Soekarno overging tot zijn confrontatiepolitiek gericht tegen onder meer Nederland over Nederlands Nieuw-Guinea (West-Papoea) maakte Indonesië nog geen openlijke aanspraken op Oost-Timor. Maar achter de coulissen was de Indonesische staatsveiligheid, als instrument van het Indonesische leger, ijverig aan het werk om de Indonesische regering warm te maken voor de annexatie van

Fretlin	UDT	Apodeti
onafhankelijkheid	federatie met Portugal; zal in later stadium ijveren voor onafhankelijkheid	integratie met Indonesië
afwijzing kolonialisme	afwijzing integratie	
economische hervormingen: a/ oprichting van coöperatieven (produktie, verdeling, verbruik b/ herverdeling grondbezit	inkomensherverdeling	inkomensherverdeling recht op staking
sociale hervormingen: a/ bestrijding analfabetisme b/ Tetum als lingua franca c/ opbouw gezondheidszorg		gratis onderwijs gratis gezondheidszorg Indonesisch
politieke hervormingen	democratisering	
eerbiediging mensenrechten	eerbiediging mensenrechten	eerbiediging mensenrechten

Oost-Timor. Reeds in de jaren 60 werd door BAKIN begonnen met de oprichting van een clandestien Oost-Timorees informatienetwerk. BAKIN's plannen voor Oost-Timor bereikten hun hoogtepunt in augustus 1974 met het begin van *Operasi Komodo*.

DEKOLONISATIE & INVASIE

Mei 1974: De anjerrevolutie in Portugal van april 1974 komt als een complete verrassing voor de leidende elite in Dili, de hoofdstad van Oost-Timor. Plotseling wordt onafhankelijkheid voor Oost-Timor een haalbare realiteit. Onmiddellijk, na het afkondigen (op 8 mei) van de politieke vrijheid voor de Oost-Timorezen door het Portugees bestuur, treden de tegenstanders van het Portugees koloniaal bewind uit de clandestiniteit en groeperen zich in twee grote partijen. Op 11 mei wordt de Oost-Timorese sectie van de Portugese eenheidspartij *Acção Nacional Popular* hervormd tot de *União Democrática Timorese* (UDT) door de plantagehouders, lokale leiders en de leidende ambtenaren van de Portugese kolonie. Het UDT beschouwt Oost-Timor als integraal onderdeel van de Portugeessprekende wereld en vraagt daarom om een federatie met Portugal, en dan pas kan er op lange termijn gedacht worden aan onafhankelijkheid. Verder wordt ook gepleit voor een inkomensherverdeling, respect voor de mensenrechten en democratisering van de Oost-Timorese samenleving. Mario Carrascalao wordt verkozen tot president van UDT. De andere grote partij, alhoewel kleiner dan het UDT, die wordt opgericht, uit de clandestiene organisatie *Core*, is het *Associação Social Democrática Timorese* (ASDT). Het ASDT ziet het levenslicht op 12 mei en recruteert vooral onder de lagere ambtenaren en de onderwijzers. Van in het begin pleit ASDT voor de totale onafhankelijkheid van Oost-Timor. Om dit te bewerkstelligen wordt gedacht aan een overgangperiode van 3 tot 8 jaar. Ook de pro-Indonesische zijde laat zich niet onbetuigd. Met de hulp van BAKIN-agenten wordt de 'Vereniging voor de Integratie van Timor in Indonesië' (AITI) opgericht (25 mei). Om de bevolking te misleiden wordt de AITI herdoopt in de *Associação da População Democrática de Timor* (APODETI). De leiding ervan wordt in handen gegeven van José Fernando Osorio Soares.

FRETILIN

Opgericht op **12 mei 1974** als de *Associação Social Democrática Timorese*. Onder druk van de Oost-Timorese bevolking, waarin de roep om onafhankelijkheid steeds luider klonk, en met Afrikaanse vrijheidsbewegingen als voorbeeld (*Frente de Libertação de Moçambique* en de *Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde*), hervormde het ASDT zich begin september van dat jaar in een revolutionair volksfront, het *Frente Revolucionária de Timor Leste Independente* (FRETILIN). Vanaf dan beschouwde het FRETILIN zich als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Oost-Timorese volk. Als bestuurlijk orgaan werd een 52 leden tellend Centraal Comité opgericht.

Het Centraal Comité bestond uit verschillende facties: nationalisten, marxisten, sociaal-democraten,... Dit is terug te voeren tot de groeperingen die aan de basis lagen van het FRETILIN:

- de antikolonialisten: opgericht begin jaren '70, met als groot voorbeeld de Afrikaanse bevrijdingsbewegingen. Onafhankelijkheid kan enkel bereikt worden door op het eigen kunnen te vertrouwen. Hier vinden we mensen terug als Mari Alkatiri, José Ramos Horta, en Nicolau Lobato (links nationalisten);
- Casa dos Timores-groep: ontstaan eind jaren '60 in Lissabon onder Oost-Timorese universiteitsstudenten (marxisten). Liggen aan de basis van FRETILIN's sociaal programma;
- groep rond Xavier do Amaral (populisten);
- groep rond Alarico Fernandes: rekenen op buitenlandse hulp om onafhankelijkheid te bereiken.

Na de overwinning op het UDT (**september 1975**) werd het Centraal Comité uitgebreid met nog drie leden afkomstig uit de nieuw opgerichte *Forças Armadas de Libertação Nacional de Timor Leste* (FALINTIL), de gewapende vleugel van het

Juni 1974: De Indonesische minister van Buitenlandse Zaken Adam Malik geeft ASDT de garantie dat (a) Indonesië geen uitbreiding van haar grondgebied nastreeft, (b) zelfbeschikking het recht van elke natie is, en (c) ongeacht wie er aan de macht komt na onafhankelijkheid altijd kan rekenen op de vriendschap van Indonesië.

Augustus 1974: *Operasi Komodo* gaat van start: de destabilisering van Oost-Timor en de uiteindelijke annexatie ervan voorbereiden.

September 1974: De West-Timorese gouverneur El Tari schaart zich achter APODETI. Op 18 september geeft ook Malik zijn steun aan APODETI. Twee weken eerder had de Australische Eerste Minister Gough Whitlam reeds tegen de Indonesische president Soeharto verklaard dat een onafhankelijk Oost-Timor niet aanvaardbaar was en beter aansluiting kon zoeken bij Indonesië om de stabiliteit in Oost-Azië niet te verstoren. "*Een onafhankelijk Timor zou een niet levensvatbare staat zijn en een potentiële bedreiging voor het gebied.*", aldus het Australische ministerie van Buitenlandse Zaken. Onder de Oost-Timorese bevolking wordt de roep om onafhankelijkheid steeds groter, bovendien eisen ze van ASDT een snellere realisatie ervan. Om deze redenen hervormt ASDT zich op 12 september tot een volksfront, het *Frente Revolucionária de Timor-Leste Independente* (FRETILIN) en geleid door Xavier do Amaral. FRETILIN's populariteit neemt gestaag toe.

Oktober 1974: In Lissabon vindt er een ontmoeting plaats tussen Indonesische diplomaten en de Portugese juntaleiders. Inmiddels was er in de Portugese MFA een scheuring ontstaan tussen de gematigde en de extreem-linkse vleugel. De gematigde generaal António de Spínola werd vervangen door de extreem-linkse generaal Francisco da Costa Gômes. De nieuwe Portugese president sloot onafhankelijkheid voor de Oost-Timorezen uit. Volgens hem waren er slechts twee haalbare opties: integratie met Indonesië of autonomie onder Portugese vleugels.

FRETILIN. Tot **september 1977** kon het FALINTIL zich nog staande houden tegen de Indonesische agressor. Maar de zich wijzigende oorlogssituatie vergde een nieuwe strategie van het verzet indien het zou overleven. Reeds in **1976** was het Centraal Comité tot deze vaststelling gekomen, maar interne strubelingen over of men al dan niet de gewapende strijd moest verder zetten verhinderden dit. De grote fout die FALINTIL toen maakte was om vast te blijven houden aan statische verdedigingslijnen om de Oost-Timorese dorpen te verdedigen. Hierdoor kon ABRI veel gemakkelijker de FALINTIL-eenheden omsingelen en vernietigen. Naast de voortdurende gewelddadige confrontaties met het Indonesische leger, vormde het verraad van FRETILIN's minister van Informatie Alarico Fernandes een keerpunt voor FRETILIN. Einde **maart 1979** was FRETILIN zo goed als op de knieën gedwongen: van het oorspronkelijk 55 leden tellende Centraal Comité waren nog slechts 3 leden in leven (waaronder Xanana Gusmão), 79% van FRETILIN's leidend kader was dood, alsook 80% van FALINTIL's soldaten. Bovendien was alle communicatie tussen de nog overlevende verzetslui verbroken. Enkel in het oostelijk gedeelte van Oost-Timor (tussen Baucau en Tutuala), en dit onder leiding van Xanana Gusmão, hield het FRETILIN nog stand.

Het FRETILIN uit de oostelijke sector besloot om de plaatselijke restanten van het FALINTIL te hervormen in guerrilla-eenheden, het verdedigen van dorpen werd opgegeven, en de communicatie met de andere overblijvende verzetshaarden te herstellen. Dit laatste werd pas verwezenlijkt in de laatste maanden van **1980**. Dit resulteerde in de nationale conferentie van het FRETILIN in **maart 1981**.

November 1974: De Indonesische propagandamachine begint op volle toeren te draaien. Vanuit Kupang, de hoofdstad van West-Timor, worden radioboodschappen de ether ingestuurd die het UDT ('neofascistisch') en FRETILIN ('communistisch') in discredit moeten brengen. Aankomst van de nieuwe Portugese gouverneur te Dili, Lemos Pires. De nieuwe gouverneur is de onafhankelijkheidsgedachte voor Oost-Timor trouw, maar dan wel binnen een Portugees gemeenbest. Om Indonesië de pas af te snijden en om het zelfbeschikkingsrecht van de Oost-Timorese bevolking te bespoedigen roept hij het UDT en FRETILIN op om een coalitie te vormen. APODETI weigert deel te nemen aan de coalitiegesprekken. De Indonesische regering begint ondertussen met het samentrekken van legerenheden in West-Timor.

Januari 1975: Het UDT en FRETILIN komen tot een akkoord over de vorming van een coalitie. Beiden verklaren zich voorstander van volledige onafhankelijkheid en verwerpen elke vorm van integratie met Indonesië. Verder voorzien zij in een overgangsregering voor drie jaar waarna algemene verkiezingen (oktober 1976) zullen worden uitgeschreven.

Februari 1975: Indonesië houdt militaire manoeuvres in Zuid-Lampung (Sumatra). BAKIN-agenten laten rapporten over de vermeende vervolging van APODETI-leden door FRETILIN doorsijpelen naar de Indonesische pers. De internationale pers neemt deze berichten gretig over. Ondertussen zorgt het Indonesische leger voor de militaire opleiding van APODETI-leden in West-Timor. Bovendien beginnen BAKIN-agenten in te spelen op de UDT-leiding: zij waarschuwen het UDT voor het 'communistische' gedachtegoed van het FRETILIN, en wijzen hen op de destabiliserende werking voor de regio indien er een onafhankelijk Oost-Timor onder FRETILIN-bestuur ontstaat.

Mei 1975: Het FRETILIN kan dankzij haar programma haar ledenaantal vergroten waardoor het de grootste partij van Oost-Timor wordt. Op 27 mei breekt het UDT met FRETILIN om "*de belangen van het volk van Timor veilig te stellen en voor de veiligheid van Timor-Dili als natie die werkelijk vrij en onafhankelijk is*".

Op deze conferentie werd besloten om het verzet op een andere leest te stelen:

- een guerrillaoorlog vereist kleine mobiele eenheden;
- opbouw van een clandestiene beweging in bezet gebied en vooral in de strategische dorpen. Haar voornaamste taken bestaan uit het vergaren van informatie, voedselbevoorrading, en het stelen van wapens, munitie, communicatieapparatuur,....;
- de verzetsbeweging wordt opgebouwd uit cellen, de *nucleos de resistencia popular*.
- Xanana Gusmão werd verkozen tot voorzitter van de *Conselho Revolucionária da Resistencia Nacional* (bestaande uit het Centraal Comité, de FALINTIL-leiding, en vertegenwoordigers van de clandestiene beweging) en bevelhebber van het FALINTIL. Gedurende **1982** kon het hernieuwde verzet enkele spectaculaire acties op haar palmares schrijven.

In **1986** gaat het FRETILIN op in de overkoepelende verzetsbeweging *Conselho Nacional da Resistencia Maubere* (CNRM). Het FALINTIL wordt daarmee de gewapende vleugel van het CNRM.

Bron: C. BUDIARDJO & L.S. LIONG, *The War Against East Timor* (Zed Books, 1984); J. Rocamora, *FRETILIN: The Struggle Continues* (Southeast Asia Chronicle, n° 74, 1980)

Juni 1975: Het FRETILIN beschouwt zichzelf als de enige rechtmatige vertegenwoordiger van het Oost-Timorese volk en weigert aldus om deel te nemen aan de dekolonisatieconferentie te Macau. Tijdens de conferentie bereiken Portugal, UDT en APODETI een overeenkomst over de dekolonisatieprocedure. Volgens deze procedure moeten er in oktober 1976 verkiezingen gehouden worden voor een volksvergadering, en verder moet er in de loop van dit jaar nog een voorlopige regering worden gevormd. Op het einde van de conferentie bevestigen de drie partijen "*het recht van het volk van Timor op zelfbeschikking met al zijn consequenties, incl. de onafhankelijkheid, en het beginsel, dat het volk van Timor, en alleen het volk van Timor, de politieke toekomst van dit gebied moet bepalen*".

Juli 1975: BAKIN-agenten verspreiden het gerucht van een nakende FRETILIN-coup. De Indonesische regering waarschuwt het UDT dat indien het FRETILIN aan de macht komt Indonesië genoodzaakt zal zijn om in te grijpen.

11 augustus 1975: Machtsovername door het UDT. Doorheen Oost-Timor worden FRETILIN-aanhangers gearresteerd, en sommigen zelfs standrechtelijk gefusilleerd. Dit betekent het begin van een 14-daagse bloedige burgeroorlog tussen het UDT en FRETILIN. In de loop van het conflict lopen een belangrijk aantal koloniale legereenheden over naar het FRETILIN. Wanneer FRETILIN Dili verovert evacueert de Portugese gouverneur, Lemos Pires, zijn administratie naar het eiland Atauro vlak voor de kustlijn van Dili (26 augustus). De UDT-leiding en haar aanhang slaan op de vlucht naar West-Timor.

September 1975: Het FRETILIN roept de Portugese gouverneur op om terug te keren naar Dili om zo de dekolonisatie van Oost-Timor verder af kunnen te werken. Wanneer hij weigert neemt FRETILIN *de facto* de macht over. Onmiddellijk wordt begonnen met de wederopbouw van de Oost-Timorese economie, infrastructuur, en de creatie van een gezondheidszorg.

Indonesische speciale eenheden beginnen ondertussen een guerrilla-oorlog tegen de *Forças Armadas de Libertação Nacional de Timor Leste* (FALINTIL), de gewapende vleugel van het FRETILIN. In de volgende twee maanden zullen enkele Oost-Timorese dorpen in handen vallen van deze Indonesische speciale eenheden. Volgens de Indonesische pers gaat het hem hier echter om guerrilla-eenheden van het UDT en APODETI, die de strijd tegen het FRETILIN nog steeds niet hebben opgegeven. Op deze wijze wordt de mythe van een burgeroorlog hoog gehouden. Het UDT, APODETI en twee splinterpartijen van de laatste, de *Partido Trabalhista* en *Klibur Oan Timur Aswaijl* (KOTA), verenigen zich in de *Movimento Revolucionária de Anti-Communistas* (MRAC).

November 1975: Met de hete adem van het Indonesische leger in de nek roept FRETILIN op 28 november 1975 unilateraal de Democratische Republiek van Oost-Timor uit. FRETILIN's Xavier do Amaral wordt president van de nieuwe staat.

Twee dagen later slaagt de Indonesische geheime dienst erin om de leiding van het MRAC te overhalen een petitie te richten aan Soeharto om Oost-Timor te integreren in Indonesië (de Balibo Verklaring). De ondertekening van deze petitie vormde de voorwaarde om toevlucht te mogen zoeken in West-Timor. Later zal blijken dat de Balibo Verklaring niet in Oost-Timor tot stand kwam maar wel in een hotel op Bali onder druk van de Indonesische militaire inlichtingendienst.

OPERASI SEROJA

December 1975: Op 7 december 1975 gaat Indonesië over tot *Operasi Seroja*: de invasie van Oost-Timor door het Indonesische leger (*Angkatan Bersenjata Republik Indonesia*, ABRI). Het Indonesische opperbevel voorspelt een snelle overwinning, maar het Indonesische leger stapelt de ene na de andere blunder op. Bovendien onderschatten ze de weerstand van het 20.000 man sterke FALINTIL. Zodoende wordt het 6.000 man grote invasieleger op het einde van december versterkt met een verdere 20.000 soldaten. Begin 1976 zullen zich ongeveer 30.000 Indonesische soldaten in Oost-Timor bevinden.

Vijf dagen later veroordeelt de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de invasie en eist de terugtrekking van alle Indonesische legeronderdelen uit Oost-Timor (GA res. 3485 [XXX]). Indonesië legt deze VN-resolutie resoluut naast zich neer. Op aandringen van Indonesië richten vier Oost-Timorese partijen (UDT, APODETI, KOTA, en *Trabalhista*) op 17 december een voorlopige regering op. De leiding ervan wordt in handen gegeven van Arnaldo dos Reis Araujo, de latere gouverneur van Oost-Timor.

Op 22 december 1975 volgt de VN-Veiligheidsraad de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties en veroordeelt de invasie van Oost-Timor, en eist verder dat Indonesië haar troepen terugtrekt en de territoriale integriteit en recht op zelfbeschikking van Oost-Timor respecteert. Ook vraagt ze aan secretaris-generaal Kurt Waldheim dat deze een speciale afgezant zendt naar Oost-Timor (S.C. res. 384).

Januari 1976: De speciale afgezant van de VN, Vittorio Winspeare Guicciardi, begint zijn bezoek aan Oost-Timor op 20 januari onder zeer moeilijke omstandigheden. Zowel Indonesië als Australië bemoeilijken zijn opdracht: slechts enkele dorpen, die bezet worden door Indonesië, zijn toegankelijk; ook bemoeilijken zij het contact met FRETILIN, waardoor het gebied dat onder controle staat van FRETILIN ontoegankelijk wordt gemaakt.

Australië en de 'Timor Gap'

Volgens Canberra heeft Indonesië grote strategische, politieke en economische waarde voor Australië, en dit dogma heeft steeds de wijze waarop Canberra naar Oost-Timor heeft gekeken beïnvloed. Eerst en vooral vormde Indonesië tijdens de Koude Oorlog een natuurlijke bescherming tegen communistisch China. Een onafhankelijk Oost-Timor zou misschien de weg openen voor het communisme in de regio. Ten tweede vormt de Indonesische Republiek een grote afzetmarkt waar Australië graag haar deel van wil. Het is dus in het voordeel van Australië om in de gunsten van Jakarta te staan. Ten derde, en de belangrijkste factor, zijn de grote hoeveelheden aardgas en olie die in de loop van de jaren '70 werden ontdekt in de Timorzee. Onderzoek wees uit dat juist in het gebied ten zuiden van Oost-Timor, de zgn. *Timor Gap*, grote oliereserves te vinden zijn.

De zee grenzen tussen Australië en Indonesië, in de Timorzee en de Arafura Zee, werden vastgelegd in twee verdragen die in 1971 en 1972 tot stand zijn gekomen. De onderhandelingen tussen Australië en Portugal verliepen minder gemakkelijk. Vooral omdat Portugal de uitkomst van de Derde Conferentie van de Verenigde Naties over het zeerecht wou afwachten. Door de annexatie van Oost-Timor door Indonesië bleef er een leemte in de zeezone tussen Oost-Timor en het Australische Noordelijke Territorium, en kreeg daarom als naam de 'Timor kloof' (*Timor Gap*). Toen er een grote hoeveelheid olie en aardgas werd ontdekt in de ondergrond van de Timorzee wou Australië deze 'kloof' zo vlug mogelijk dichten. Canberra's erkenning van de annexatie van Oost-Timor door Indonesië moet men in het licht hiervan bekijken. De onderhandelingen tussen Canberra en Jakarta begonnen in 1979 en sleepten meer dan tien jaar aan. In december 1989 kwamen beide landen tot een overeenkomst, de *Timor Gap Zone of Co-operation Treaty*. De overeenkomst werd ondertekend

Uiteindelijk is hij genoodzaakt om op 23 januari zijn missie vroegtijdig te staken. De maand erop maakt een woordvoerder van de voorlopige regering van Oost-Timor bekend dat er 60.000 burgers zijn gesneuveld sinds de invasie.

ANNEXATIE & PACIFICATIE

April 1976: De VN-Veiligheidsraad draagt eens te meer Indonesië op om haar troepen uit Oost-Timor terug te trekken (SC res. 389).

Mei 1976: FRETILIN's veertiendaags congres te Soibada begint op 20 mei. Het Centraal Comité van FRETILIN komt tijdens het congres tot de conclusie dat (a) de strijd tegen Indonesië een langdurige strijd zal zijn, (b) het een strijd van het volk is, en (c) onderhandelingen met Indonesië uitgesloten zijn. Een reorganisatie van het verzet dringt zich op, wil het verzet effectief blijven.

Ondertussen wordt in Dili onder toezicht van het Indonesische leger vergaderd door de pas opgerichte Timorese Volksvergadering over de verdere toekomst van Oost-Timor. De 28 leden tellende Timorese Volksvergadering werd op 31 mei door de voorlopige regering van Oost-Timor opgericht. Na twee uur beraad besluit de Volksvergadering om de integratie van Oost-Timor in Indonesië te eisen.

17 juli 1976: Soeharto keurt de annexatie van Oost-Timor goed. Oost-Timor wordt hiermee de 27ste provincie van Indonesië.

Augustus 1976: Na acht maanden van zware gevechten zijn enkel de belangrijkste steden en dorpen en enkele verbindingswegen in handen van het Indonesische leger; 80% van Oost-Timor is nog steeds in handen van het verzet. Indien ABRI ook de rest van het land in handen wil krijgen moet het de dingen anders aanpakken. Nieuwe mogelijkheden worden geboden wanneer de Verenigde Staten van Amerika een groot aantal wapens levert aan Indonesië waaronder *counter-insurgency* vliegtuigen (OV10 Bronco's), gepantserde wagens, communicatiemiddelen...

door de resp. ministers van Buitenlandse Zaken op **11 december 1989** in een vliegtuig boven de Timorzee. De overeenkomst werd van kracht in **1991** en is voor 40 jaar geldig.

Het akkoord voorziet in de creatie van een samenwerkingszone ter grootte van 23.550 vierkante mijl. In deze zone zullen beide landen samenwerken om gezamenlijk gas en olie te exploiteren. Het verdrag is niet van toepassing op andere natuurlijke rijkdommen. Het continentaal plateau tussen Australië en Oost-Timor werd hiervoor ingedeeld in 3 stukken:

Gebied A: een gezamenlijk bestuur (de *Joint Authority* geheten) staat in voor de exploitatie van dit gebied, bovendien beloven beide landen en de oliemaatschappijen om de winst eerlijk te verdelen;

Gebied B: behoort toe aan Australië, en 10% van de opbrengst wordt afgedragen aan Indonesië;

Gebied C: behoort toe aan Indonesië, en 10% van de opbrengst wordt afgedragen aan Australië.

Portugal had grote kritiek op het verdrag en daagde Australië in februari 1991 voor het Internationaal Gerechtshof. Door in onderhandeling te treden met Indonesië over de *Timor Gap* heeft Australië de soevereiniteit van Portugal geschonden, want volgens de Verenigde Naties is Oost-Timor nog steeds een Portugese kolonie, bovendien ging dit verdrag voorbij aan het zelfbeschikkingsrecht van het Oost-Timorese volk, aldus Portugal. Op **30 juni 1995** verklaarde het Internationaal Gerechtshof zich onbevoegd omdat Indonesië de rechtsbevoegdheid van het Hof niet erkend.

In **december 1991** werd bekend dat Australië en Indonesië contracten hadden toegekend aan minstens 12 oliemaatschappijen voor olie-exploratie in de *Timor Gap*. De voornaamste maatschappijen zijn *Chevron, Royal Dutch Shell, Statoil, Inpex Sahul, Phillips Petroleum, Nippon Oil,...*

In de komende jaren zullen ook Australië, Groot-Brittannië, België, Frankrijk en Nederland een heleboel oorlogstuig leveren aan Indonesië.

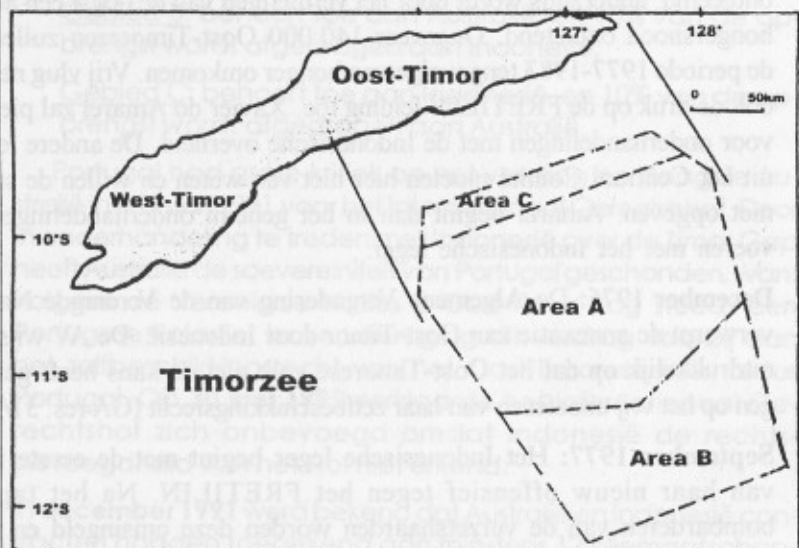
De nieuwe tactiek van het Indonesische leger is gebaseerd op de verbrande aarde politiek bestaande uit tapijtbombardementen van de (vermeende) FRETILIN-bolwerken met napalm, bommen en ontbladeringsmiddelen; de ontheemde bevolking wordt hierdoor een gemakkelijker prooi voor het Indonesische leger, om uiteindelijk bijeengedreven te worden in zogenaamde strategische dorpen, door het verzet omschreven als concentratiekampen. In deze strategische dorpen krijgen de gevangenen het minimum rantsoen. Ondertussen wordt er verondersteld dat het FRETILIN kan worden afgesneden van haar achterban. Voor de Oost-Timorese bevolking heeft deze nieuwe strategie catastrofale gevolgen: enerzijds worden ganse gemeenschappen ontheemd, anderzijds wordt door het vernietigen van de oogst een acute hongersnood ontketend. Ongeveer 140.000 Oost-Timorezen zullen in de periode 1977-1983 tengevolge van honger omkomen. Vrij vlug neemt ook de druk op de FRETILIN-leiding toe. Xavier do Amarel zal pleiten voor onderhandelingen met de Indonesische overheid. De andere leden uit het Centraal Comité moeten hier niet van weten en willen de strijd niet opgeven. Amarel begint dan in het geheim onderhandelingen te voeren met het Indonesische leger.

December 1976: De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties verwerpt de annexatie van Oost-Timor door Indonesië. De AV wijst er uitdrukkelijk op dat het Oost-Timorese volk niet de kans heeft gekregen op het vrij uitoefenen van haar zelfbeschikkingsrecht (GA res. 31/53).

September 1977: Het Indonesische leger begint met de eerste fase van haar nieuw offensief tegen het FRETILIN. Na het tapijtbombarderen van de verzetshaarden worden deze omsingeld en met de grond gelijk gemaakt. Geleidelijk aan wordt het Oost-Timorese verzet teruggedrongen naar de bergen. Na het uitlekken van zijn onderhandelingen met ABRI wordt Xavier do Amaral onder arrest geplaatst door de FRETILIN-leiding.

Inmiddels hebben de leiders van de Oost-Timorese onafhankelijkheidsbeweging aangekondigd dat ze het Bayu-Undan gas project van Phillips Petroleum ondersteunen, maar de zeegrenzen van een onafhankelijk Oost-Timor met Australië moeten wel worden heronderhandeld, aldus Mario Alkatari. Bovendien lopen er ook onderhandelingen met de Portugese oliemaatschappij Petrogal. Volgens het Portugese weekblad *Independente* mag Portugal 10% van de Oost-Timorese petroleumexploitatie overnemen.

De "Timor Gap Zone of Co-operation"

16 oktober 1977: Nicolau Lobato wordt de nieuwe voorzitter van FRETILIN en neemt de leiding van het FALINTIL op zich.

20 januari 1978: Australië erkent *de facto* de annexatie van Oost-Timor door Indonesië. Volgens Canberra is het onrealistisch om te stellen dat Oost-Timor geen deel uitmaakt van Indonesië, laat staan om te ontkennen dat Indonesië geen effectieve controle uitoefent over het gebied. "Deze controle is effectief en heeft betrekking op alle grote bestuurscentra van het gebied.", aldus Canberra.

Mei 1978: Het Indonesisch opperbevel gaat over tot fase 2 van haar offensief.

30 augustus 1978: Xavier do Amaral geeft zich over aan het Indonesische leger.

September 1978: Het Indonesisch opperbevel gaat over tot fase 3. De hongersnood is nu wijd verspreid. Duizenden Oost-Timorezen capituleren, en worden ofwel vermoord ofwel bijgedreven in de strategische dorpen. FRETILIN's minister van Informatie, Alarico Fernandes, besluit om samen te werken met de Indonesiërs. Vele FRETILIN-leden verliezen hierdoor hun leven.

December 1978: Alarico Fernandes capituleert. Op 31 december sneuvelt Lobato in een vuurgevecht met speciale eenheden van het Indonesische leger. Het FRETILIN is door de voortdurende druk van ABRI versplinterd en verkeert in totale chaos.

14 februari 1979: Australië erkent *de jure* de annexatie van Oost-Timor door Indonesië.

26 maart 1979: Opheffing van *Operasi Seroja*. Begin van *Operasi Pembersihan* (Operatie Schoonmaak, maart 1979-juli 1979): door middel van moordcommando's, waarbij onder andere de *Nanggala*-eenheid van het elite korps *Kopassandha* (*Komando Pasukan Sandi Yudha*; oftewel de rode baretten) actief betrokken is, wordt er jacht gemaakt op de nog vrij rondlopende bevolking. Velen worden vermoord.

HARDNEKKIG VERZET

1-8 maart 1981: FRETILIN organiseert een Nationale Conferentie. Reorganisatie van de verzetsbeweging en Xanana Gusmão wordt verkozen tot voorzitter.

Mei-september 1981: *Operasi Keamanan* (Veiligheid) gaat van start. Op grote schaal worden Oost-Timorezen gebruikt als levend schild door het Indonesische leger. Deze strategie wakkert de haat onder de Oost-Timorezen enkel aan. In september vindt er te Lakluta een slachtpartij plaats aangericht door bataljons 744/745 van het ABRI.

Voorlopig Rapport Nationale Onderzoekscommissie (26 december 1991)

De Commissie komt tot de volgende conclusies:

1. Het incident van 12 november 1991 in Dili is het hoogtepunt van een reeks eerdere incidenten begaan door de anti-integratie groep/FRETILIN SDP....
2. Het incident van 12 november 1991 in Dili.... is niet een daad die door de regering of het leger werd bevolen...
3. Het incident van 12 november 1991 in Dili vertoont de kenmerken van vooraf beraamde provocaties door de anti-integratie groep/FRETILIN SDP...
5. Buitenlanders hebben actief deelgenomen aan de demonstratie.
9. De Commissie is van oordeel dat als gerechtigheid moet geschieden [gerechtelijke] stappen moeten worden ondernomen tegen allen die betrokken waren bij het incident van 12 november 1991 en tegen diegenen die ervan verdacht worden de wet te hebben overtreden

21-23 maart 1983, Lari Guto (Oost-Timor): onderhandelingen tussen FRETILIN en ABRI over een staakt-het-vuren. Eind augustus breekt ABRI de onderhandelingen af.

September 1983 - juni 1984: Begin van *Operasi Persatuan* (Eenheid): de oorlog wordt nu *quasi* volledig in handen gegeven van de elite-eenheden van het Indonesische leger. Eens te meer worden duizenden Oost-Timorezen gebruikt als levend schild door ABRI.

1986: Op aandringen van Xanana Gusmão verenigt het verzet zich in de *Conselho Nacional da Resistencia Maubere* (CNRM). Naast onder andere het FRETILIN maakt ook het UDT deel uit van het CNRM. De *Conselho Nacional da Resistencia Maubere* kiest resoluut voor onafhankelijkheid. Sinds 1989 wordt het CNRM geleid door Xanana Gusmão.

Januari 1989: De grenzen van Oost-Timor worden geopend voor buitenlandse toeristen.

December 1989: Australië en Indonesië bereiken een akkoord over de zogenaamde *Timor Gap* (*Treaty on the Zone of Cooperation in an Area between the Indonesian Province of East Timor and Northern Australia*) (zie: Australië en de 'Timor Gap').

Oktober 1991: Sinds het begin van dit jaar wordt een Portugese afvaardiging verwacht in Oost-Timor. Na moeizame onderhandelingen tussen Indonesië en Portugal wordt een overeenkomst bereikt. Het tiendaagse bezoek van de Portugese parlementsleden en VN-vertegenwoordigers zal beginnen op 28 oktober. Ondertussen stelt Indonesië alles in het werk om de oppositie monddood te maken, zodat de schijn kan worden opgehouden dat de Oost-Timorezen de annexatie ondersteunen. Na bijkomende moeilijkheden wordt het bezoek verzet naar 4 november. Ondertussen begint de Indonesische regering zich meer en meer te verzetten tegen deze Portugese delegatie.

Indonesië staat ook onder druk van Australië en de Verenigde Staten die aandringen om af te zien van deze tiendaagse rondreis doorheen Oost-Timor. Pottenkijkers zijn duidelijk niet gewenst. De annulatie van het tiendaagse bezoek wordt bekendgemaakt op 26 oktober. De dag daarop bereikt het nieuws Dili. Het gemor onder de bevolking wakkert aan; hier en daar ontstaan kleine relletjes, dit is aanleiding genoeg voor het leger om hard terug te slaan. Hierbij sneuvelt de 18-jarige Sebastião Gomes.

BLOEDBAD IN DILI

November 1991: De herdenkingsmis op 12 november ter ere van Sebastião Gomes loopt uit in een pro-onafhankelijkheidsdemonstratie waaraan tussen de 2.000 à 3.000 betogers deelnemen. Wanneer de demonstranten halt houden aan het Santa Cruz kerkhof opent het leger het vuur op de vreedzame betogers. De schietpartij duurt bijna een volle drie minuten. Hiermee is het schieten nog niet gedaan. Velen zoeken bescherming op het kerkhof, en in het komende halfuur vuurt het leger nog sporadisch richting kerkhof. De schattingen over het aantal dode demonstranten lopen sterk uiteen. Volgens Indonesië zijn het er slechts 19; het Oost-Timorees verzet houdt het op meer dan 200 doden; mensenrechtenorganisaties spreken over meer dan 100 doden. Na deze slachtpartij organiseren de Indonesische veiligheidstroepen doorheen Dili verscheidene razzia's. Tallozen worden gearresteerd en verdwijnen voorgoed.

Door de aanwezigheid van een groot aantal buitenlandse journalisten wordt Oost-Timor voorpaginanieuws. Onder buitenlandse druk richt Indonesië uiteindelijk op 17 november een onderzoekscommissie op. Een maand later komt deze met haar voorlopig rapport naar buiten. De belangrijkste gevolgen die hieruit voortvloeien zijn: 1) minieme sancties voor de verantwoordelijke officieren, en 2) langdurige veroordelingen voor de leiders van de demonstratie.

DE AMERIKAANSE REACTIE

Naar aanleiding van het gebeuren in Dili (1991) stemt het Amerikaans congres in juni 1992 toe in een reductie van de militaire hulpverlening aan Indonesië. De opleiding van Indonesische officieren, het *International Military Education and Training (IMET)* programma, wordt in zijn geheel opgeheven. Bovendien wordt in 1993 en 1994 de verkoop van Amerikaans oorlogstuig aan het Indonesische leger verboden. In 1995 zal opnieuw, en dit onder druk van de Amerikaanse president Bill Clinton en de pro-Indonesische lobby, een afgezwakte versie van het IMET-programma worden toegestaan: het zogenaamde E-IMET. De opzet van E-IMET is het doceren van de rechten van de mens aan het Indonesische leger, door Amerikaanse militaire instructeurs.

Maar in 1998 worden enkele Pentagon documenten gelekt naar de Amerikaanse pers waaruit blijkt dat de Verenigde Staten in het geheim het Indonesische leger heeft blijven opleiden in dodelijke technieken, en met name in het bestrijden van interne vijanden. Dit geheim programma stond bekend onder de codenaam *Iron Balance*. De belangrijkste begunstigen van de *Joint Combined Exchange Training (JCET)* zijn de beruchte rode baretten (*Kopassus*, de voormalige *Kopassandha*). De cursussen voor de *Kopassus* bestonden uit onder andere: *Advanced Sniper Techniques, Demolitions and Air Operations, Special Air Operations, Air Assaults, Close Quarter Combat, en Mortar Training*. Toen in juli 1996 rellen uitbraken in Jakarta gericht tegen het Indonesische leger kreeg *Kopassus* een stoomcursus *Psychological Operations* onder leiding van het Amerikaanse *Special Operations Command* in de Stille Zuidzee. Tijdens de onlusten van 1997 doceerde het Amerikaans leger een 26-daagse cursus aan enkele ABRI eenheden betreffende *Military Operations in Urban Terrain*.

1992: José Ramos-Hortas krijgt de gelegenheid om het vredesplan van CNRM voor te stellen in Straatsburg:

Het CNRM vredesplan

Fase 1 (ca. 1-2 jaar):

- stopzetten van het oorlogsgeweld;
- terugbrengen van het aantal Indonesische soldaten tot 1000;
- verwijdering van alle zware wapens, en artillerie;
- vrijlating politieke gevangenen;
- → het openen van Oost-Timor voor de hulporganen (UNICEF, UNDP,...) en de gespecialiseerde organisaties (FAO, WHO,...) van de VN;
- herstel van de mensenrechten en vooral vrijheid van vereniging;
- recht op onderwijs van het Portugees en de Tetum-talen;
- installatie van een VN-vertegenwoordiger.

Fase 2 (ca. 5-10 jaar): interne autonomie

- oprichten van politieke partijen;
- verkiezingen voor een volksvergadering onder toezicht van de VN;
- volksvergadering kiest een gouverneur;
- volksvergadering krijgt wetgevende bevoegdheid over internationale handelsrelaties, investeringen, immigratie, eigendomsrechten,...;
- oprichten politiemacht onder toezicht van VN;
- terugtrekking Indonesische soldaten.

Fase 3: referendum

- onafhankelijkheid,
- verkiezing van een constituante en opstellen van een grondwet;
- verkiezing van een regering van nationale eenheid;
- toetreding tot en ratificatie van alle internationale mensenrechten-instrumenten;
- kandidaatstelling voor VN-lidmaatschap;
- kandidaatstelling voor toetreding tot ASEAN;
- aansluiting bij Portugal;
- aansluiting bij Indonesië.

20 november 1992: Xanana Gusmão wordt gevangen genomen door ABRI. Zijn proces, dat begint op 1 februari 1993, wordt gekenmerkt door een hele reeks onregelmatigheden aldus *Amnesty International*. Uiteindelijk wordt hij op 21 mei 1993 veroordeeld tot levenslange opsluiting op grond van rebellie en onrechtmatig bezit van vuurwapens. In augustus 1993 wordt de vrijheidsstraf teruggebracht tot twintig jaar.

1993: Nino Konis Santana wordt aangeduid als de nieuwe bevelhebber van het FALINTIL.

Januari 1995: De vijfde gespreksronde over Oost-Timor in het VN-hoofdkwartier te Genève tussen Portugal en Indonesië concentreert zich op het voorstel van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros-Ghali om een dialoog tussen alle betrokken Oost-Timorese partijen te bewerkstelligen. De nadruk van deze dialoog zal liggen op verzoening. De politieke status van Oost-Timor zal niet op de tafel komen, wel kan gepraat worden over sociale en culturele problemen.

Juni 1995: Op 3 juni begint in Oostenrijk de eerste vierdaagse Alomvattende Interne Oost-Timorese Dialoog (AIETD). De AIETD is opgericht door de Verenigde Naties als een forum voor de uitwisseling van ideeën over mogelijke oplossingen voor de kwestie Oost-Timor tussen de voor- en tegenstanders van onafhankelijkheid. In hun slotverklaring roepen de partijen op tot voortzetting van de AIETD en vestigen zij de aandacht op het eerbiedigen van de mensenrechten.

December 1995: Kolonel Prabowo Subianto, Soeharto's schoonzoon, wordt bevelhebber van de beruchte *Kopassus* (*Komando Pasukan Khusus*).

1996: José Ramos Horta en bisschop Carlos Felipe Ximenes Belo ontvangen de Nobelprijs voor de Vrede "wegens hun inzet voor een rechtvaardige en vreedzame oplossing van het conflict om Oost-Timor", aldus het Nobelprijscmité. Verder sprak het comité de hoop uit "dat deze prijs een aansporing zal zijn voor de pogingen om een diplomatieke oplossing te vinden, gebaseerd op het recht op zelfbeschikking van de volkeren".

Belgische wapens in Indonesië

Sinds de vroege jaren '80 worden er 9mm FN Browning wapens geproduceerd door de Indonesische wapenfabrikant PT Pindad. Andere FN-wapens die onder licentie worden gemaakt zijn de 7.62mm FAL, de 7.62mm SAF, en de 5.56mm FNC (het wapen van Indonesische makelij wordt aangeduid met de benaming SS1). Al deze wapens worden gebruikt door de Indonesische strijdkrachten (ABRI). De FNC blijkt het nieuwe standaard geweer van ABRI te zijn. Van de FNC werden in 1982 100.000 exemplaren besteld door de Indonesische luchtmacht. In 1984 ondertekenden de Indonesische regering en FN een akkoord om wapens in Indonesië te produceren. Op het einde van de jaren '80 kocht Indonesië ook het FN-5.56mm "Minimi" machinegeweer.

Rocket & gun pods

ABRI ontving ook een speciaal machinegeweer voor lichte vliegtuigstoelen, de FN-7.62mm Twin Mag Pod (TMP). Sinds het begin van de jaren '80 zijn de BO-105 helikopters gemaakt door het Duitse Messerschmitt Bolkow Blohm (MBB), - nu Eurocopter - en sinds 1976 geproduceerd onder licentie in Indonesië door IPTN, standaard uitgerust met het TMP-systeem. Enkel de rotors en de transmissie worden nog geleverd door Duitsland. De helikopters worden gebruikt door de Indonesische luchtmacht en de politie. De omgebouwde NBO-150 MPDS (multipurpose delivery system) versie is uitgerust met 50mm tot 81mm raketwerpers en machinegeweer.

IPTN heeft ook een Canadese licentie verkregen om 100 NBell-412 Special Performance helikopters te bouwen. De Canadese en Italiaanse (Agusta) modellen worden standaard uitgerust met dubbelloopse N Herstal 7.62mm machinegeweren, zeven of negen 2.75inch raket lanceerders, de FN Herstal 70mm raketwerper en een 0.50 inch kanon of twee (Franse) Giat M621 20mm kanonnen. Deze systemen zijn ook monteerbaar op de

Met deze beslissing bracht het Nobelprjscomité Oost-Timor terug onder internationale aandacht. Jakarta was over de beslissing van het Nobelprjscomité niet te spreken. Een woordvoerder van het Indonesische ministerie van Buitenlandse Zaken verwoordde het aldus: *"Het is een hele verrassing en hoogst betreuenswaardig dat een dergelijke eerbiedwaardige instantie heeft besloten deze prijs te geven aan een persoon als Ramos Horta, die de Oost-Timorese bevolking duidelijk heeft gemanipuleerd in zijn eigen belang"*. Beide mannen ontvingen felicitaties van o.a. Portugal en het Vaticaan. Noorwegen is zelfs bereid om als gastheer voor verdere Timorese vredesonderhandelingen op te treden. Australië daarentegen was blijkbaar ook geërgerd wat bleek uit het feit dat enkel bisschop Belo werd gefeliciteerd.

Maart 1996: Op 19 maart begint de tweede vierdaagse AIETD.

Juni 1997: David Alex, kopstuk van het FALINTIL, wordt dodelijk gewond in een vuurgevecht met ABRI in de omgeving van Bacau, en valt nog levend in de handen van ABRI. Later zal hij overlijden in mysterieuze omstandigheden.

Oktober 1997: De derde AIETD gaat van start op 20 oktober.

NIEUWE HOOP

Maart 1998: FALINTIL duidt Taur Matan Ruaj aan als opvolger van Nino Konis Santana die op 11 maart bij een ongeluk was omgekomen.

1 mei 1998: Het bewind van de Indonesische president Soeharto komt ten einde als gevolg van een economische crisis die niet alleen Indonesië zwaar heeft getroffen maar ook heel Zuidoost-Azië teistert. Hij wordt opgevolgd door Bacharuddin J. Habibie. Deze belooft een speciale status voor Oost-Timor in ruil voor erkenning van de Indonesische soevereiniteit over Oost-Timor door de internationale gemeenschap.

Indonesische helicopterversies, en sommige helicopters zijn er ook daadwerkelijk mee uitgerust.?

Pantfers & artillerie

Ook de Scorpion 90 tank is geleverd door het Britse bedrijf Albis, heeft een Belgische connectie. Het Belgisch bedrijf Cockerill Mechanical Industries (CMI) levert het 90mm Mk III-kanon, het standaard wapen voor de lichte tank versie van de Scorpion. Andere pas verkochte pantservoertuigen zijn de Britse Alvis Stormer en de Franse Panhards. Het is niet geweten of deze zijn uitgerust met de Cockerill C25 geschutskoepel of met de uitwendig gemonteerde 7.62mm kanonnen. De CMI contracten met Indonesië zijn ter waarde van 10 miljoen dollar.

Het Belgische Forges de Zeebrugge SA ontwikkelde voor de export een 70mm Multiple Rocket Launcher systeem, de LAU97. Sinds 1985 is IPTN begonnen met het produceren, onder licentie, van de LAU97. Deze raketwerper kan op verschillende voertuigen worden gemonteerd, zoals bij voorbeeld de Alvis Saladin. ■

Juni 1998: Op 12 juni bezetten Oost-Timorese studenten het Indonesische ministerie van Buitenlandse Zaken en eisen een referendum over de verdere toekomst van Oost-Timor. Indonesische veiligheidstroepen maken met geweld een einde aan de bezetting. De Indonesische minister van Buitenlandse Zaken Ali Alatas verwerpt op 15 juni de idee van een referendum. Hij wil niet verder gaan dan culturele en religieuze autonomie, en dit op voorwaarde dat Portugal en de Verenigde Naties de rechten van Indonesië op Oost-Timor erkennen. In Manatuto wordt op 16 juni de 21-jarige Herman das Dores Soares doodgeschoten door Indonesische soldaten. De dag daarop demonstreren duizenden te Dili tegen deze moord. Op 18 juni, de dag dat Herman das Dores Soares ten grave wordt gedragen, wordt de onderofficier verantwoordelijk voor de schietpartij, sergeant Slamet, onder arrest geplaatst. De begrafenis verloopt tumultueus. Tienduizend demonstranten trekken door de straten van Dili. Zeven dagen later wordt sergeant Slamet veroordeeld door een militair straftribunaal.

Wanneer op 27 juni een delegatie van de Europese Unie arriveert in Dili trekken pro-Indonesische milities de straat op. Geweld breekt uit wanneer de milities op pro-onafhankelijkheidsbetogers stuiten. Het Indonesische leger voelt zich geroepen om met geweld de orde te herstellen.

Augustus 1998: Onder auspiciën van de Verenigde Naties komen de ministers van Buitenlandse Zaken van Indonesië en Portugal op 5 augustus overeen dat beide landen een dialoog op gang moeten brengen over een speciale status voor Oost-Timor die gebaseerd is op verregaande autonomie.

Oktober 1998: De vierde AIETD gaat van start op 31 oktober in Oostenrijk.

December 1998: Toen Habibie's plannen voor Oost-Timor bekend werden is het Indonesische leger, sinds de val van Soeharto *Tentara Nasional Indonesia* (TNI) genaamd, begonnen met het oprichten van pro-Indonesische milities in Oost-Timor. De *Mahidi* militie terroriseert de bevolking van Raimea.

Januari 1999: Jakarta kondigt op 10 januari aan dat het Indonesische leger grondig zal worden hervormd. Vanwege internationale druk sluit de Indonesische president Habibie op 27 januari onafhankelijkheid voor Oost-Timor niet meer uit indien zijn voorstel voor autonomie wordt verworpen door het Oost-Timorese volk. Hierop beginnen te New York, onder auspiciën van de VN, onderhandelingen tussen Jakarta en Lissabon. De rekrutering voor pro-Indonesische milities door TNI gaat verder. Volgens TNI is het noodzakelijk om burgers te bewapenen zodat recht en orde kan bewaard blijven. *Mahidi* wordt beticht van moordpartijen in Manutasi, Webaba en Galitas.

Februari 1999: Bisschop Carlos Belo en Xanana Gusmão roepen op tot ontwapening van de pro-Indonesische milities. De BMP militie terroriseert gedurende de gehele maand de dorpen rondom Maubara. In verscheidene van deze incidenten wordt BMP actief geholpen door het Indonesische leger. Sinds november 1998 zouden zich nu in Oost-Timor 11.000 ontheemden ophouden.

Pro-Indonesische milities en paramilitaire formaties in Oost-Timor

Sinds het begin van 1999 zijn de pro-Indonesische milities in de schijnwerpers van de internationale pers komen te staan. Maar wat weinigen weten is dat dit niet de enige gewapende formaties in Oost-Timor zijn. Reeds vrij vroeg maakte het Indonesische leger gebruik van Oost-Timorezen om hun vuile klusjes op te knappen. Eén voorbeeld wordt gevormd door de bataljons 744 en 745 van het Indonesische leger. Opgericht in 1976 bestonden zij oorspronkelijk uit Oost- en West-Timorezen, Javanen, enz., maar doorheen de jaren is het aantal Oost-Timorezen in deze bataljons sterk afgenomen. Deze bataljons zijn bekend om hun wreedheden.

(1) In het raam van het *Sistem Pertahanan Keamanan Rakyat Semesta* (het Volksdefensie en -veiligheidssysteem) is er de Indonesische burgerwacht, de *Rakyat Terlatih* of *Ratih* ('gedrilde burgers'). Deze bestaat uit twee onderdelen: enerzijds de *Kamra* ('Veiligheid van het volk') of hulppolitie en anderzijds de *Wanra* ('Weerstand van het volk') of paramilitairen, en deze staan onder direct bevel van de plaatselijke legerleiding.

(2) Sinds 1978 heeft het Indonesische leger een heleboel paramilitaire formaties in het leven geroepen verdeeld over de Oost-Timorese districten. Vele werden bewapend en opgeleid door de *Satuan Gugas Intelijan* (SGI), de geheime dienst van de voormalige elite-eenheid *Kopassandha*, het huidige *Kopassus*. Zij namen actief deel aan de *search-and-destroy* missies tegen het Oost-Timorees verzet. Amnesty International identificeert onder andere de volgende:

naam	district
Ainaro Team	Ainaro
Halilintar	Bobonaro
Liquiça Team	Liquiça
Makikit	Viqueque
Morok Manatuto Team	Manututo

Maart 1999: De pro-Indonesische militie *Halilintar* zaait terreur in Ritabou.

April 1999: In Oost-Timor is het aantal ontheemden nu opgelopen tot 18.000. Op 5 april begint de BMP-militie met aanvallen doorheen gans het Liquiça-district. TNI verleent hierbij actieve steun. De stad Liquiça wordt volledig afgesloten van de buitenwereld en 2.000 mensen zoeken toevlucht in de plaatselijke kerk. De dag erop wordt de kerk omsingelt door BMP, TNI, en politie-eenheden. Nadat de vluchtelingen met traan-gas naar buiten worden gedreven, moeten zij spitsroeden lopen. Hierbij komen 54 mensen om het leven. De Australische minister van Buitenlandse Zaken Alexander Downer dringt bij Jakarta aan om nog meer geweld te voorkomen. Amnesty International verklaart in haar rapport van 16 april het volgende: "*In actions supported by ABRI, paramilitary groups have intensified attacks against those in favour of independence... In some cases ABRI has been present when human rights violations have been committed and has either actively participated in killings and other attacks or has refrained from intervening to prevent such attacks. ABRI is known to have supplied some paramilitary groups with weapons*".

Op 17 april verzamelen de pro-Indonesische milities zich te Dili voor een pro-integratie demonstratie. Hierop trekken 1.500 militieleden al plunderend en moordend door de stad. Voor- en tegenstanders van onafhankelijkheid ondertekenen op 21 april een wapenstilstandsverdrag. De dag erop zijn de pro-Indonesische milities dit verdrag alweer vergeten.

Mei 1999: Indonesië en Portugal bereiken onder supervisie van de VN op 5 mei een akkoord over de verdere toekomst van Oost-Timor. Het akkoord sluit in dat het Oost-Timorese volk geraadpleegd zal worden over het door Indonesië beloofde speciale autonomie statuut voor Oost-Timor (*A constitutional framework for a special autonomy for East Timor*). Indonesië zal tijdens de volksraadpleging instaan voor recht en orde. De Indonesische veiligheidsdiensten zullen worden bijgestaan door ongewapende VN politie-adviseurs, en enkele honderden VN-medewerkers zullen worden belast met de organisatie van de volksraadpleging.

Railakan	Ermera
Sakuna	Same
Sakunar Team	
Suai Team	Suai
Tim 59	
Tim Alfa	Los Palos
Tim Saka	Baucau
<i>Halilintar</i> (bliksem)	Opgericht in 1975. Wordt momenteel geleid door João da Silva Tavares; hij was actief betrokken bij de Indonesische invasie van 1975. Is momenteel een grote landeigenaar dankzij de onrechtmatig toeëigening van een heleboel bezittingen van gevluchte Oost-Timorezen.
<i>Tim Saka</i>	Opgericht in 1983. Tijdens <i>Operasi Kikis</i> (1983) zou het een tal van bloedbaden hebben aangericht. Momenteel geleid door Joanico da Costa.

(3) In de jaren '90 werd door de toenmalige gouverneur van Oost-Timor, Abilio Soares, en met de hulp van Kopassus één van de meest beruchte milities opgericht, *Garda paksi*. Rekruteert voornamelijk onder de jeugd en haar opdracht is het verzamelen van informatie voor SGI, de geheime dienst van Kopassus. Intimidatie, foltering en moord zijn de handelskenmerken van deze militia. De *Rajawali* militia komt voort uit *Garda paksi*, en ondersteunt Kopassus in het veld.

(4) Sinds december 1998 heeft het Indonesische leger zich toegelegd op het bewapenen van pro-Indonesische milities, bestaande uit West- en Oost-Timorese burgers, om de Oost-Timorese bevolking te intimideren. Het doel van al deze milities was hetzelfde: het dwarsbomen van de volksraadpleging van augustus 1999 of dan toch de bevolking ertoe aan te zetten om voor 'integratie' te stemmen. →

Juni 1999: Ian Martin wordt aangesteld tot de speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN in Oost-Timor. Bij zijn aankomst te Dili roept hij op tot een onmiddellijke stopzetting van alle geweld. Op 11 juni neemt de VN-Veiligheidsraad resolutie 1246 aan waarmee een VN-missie in Oost-Timor (*United Nations Assistance Mission for East Timor*, of UNAMET) wordt opgericht. Deze zal instaan voor het houden van een volksraadpleging, gepland voor 8 augustus, betreffende onafhankelijkheid. In de loop van juni wordt het geweld door de pro-Indonesische milities steeds verder opgedreven. Op 23 juni moet de secretaris-generaal van de VN, Kofi Annan, melden dat de Verenigde Naties beslist heeft om de volksraadpleging met ten minste twee weken uit te stellen wegens het voortdurende geweld. Bovendien is er extra tijd nodig om de 400.000 stemgerechtigden te registreren. Eind juli deelt de VN mee dat het referendum nogmaals wordt uitgesteld, ditmaal tot 30 augustus.

Augustus 1999: Op 30 augustus, de dag van het referendum, dagen meer dan 98,5% van de kiezers op om hun stem uit te brengen. Eén dag later worden twee VN-medewerkers vermoord.

September 1999: Sinds maandag 30 augustus trekken pro-Indonesische milities een bloedig spoor doorheen Oost-Timor. De Indonesische ordetroepen willen of kunnen geen einde maken aan het geweld. Sommige vermoeden dat zij onder één hoedje spelen met de pro-Indonesische milities. Op 2 september worden in Dili weer twee VN-medewerkers vermoord. Op internationaal niveau wordt de roep om een VN-vredesmacht steeds groter, maar Jakarta heeft zich de voorbije dagen hardnekkig verzet tegen de komst van een VN-vredesmacht. Blijkbaar komt Jakarta tot haar zinnen wanneer de Indonesische minister van Justitie Muladi op 2 september verklaart dat Indonesië alle buitenlandse hulp verwelkomt indien het geweld verder zou escaleren. Wanneer dan op 4 september de resultaten van het referendum worden bekend gemaakt is het hek van de dam. 78,5% van de kiezers heeft gekozen voor onafhankelijkheid, en dit is niet naar de zin van de pro-Indonesische milities. In de nacht van 4 op 5 september worden zeker 100 mensen vermoord in Dili.

Aitarak (Doorn); Dili	Wordt geleid door Eurico Guterres, een voormalige bajesklant en kleine crimineel. Oudgediende van <i>Garda paksi</i> . Is momenteel ook de vice-commandant van alle militias.
BMP (<i>Besa Merah Putih</i> - Rood en Wit Ijzer); Lequica	Opgericht op 27 december 1998. Wordt geleid door Manuel de Sousa, en actief ondersteund door het plaatselijke districtshoofd. Deze laatste is niet toevallig een erelid van <i>Kopassus</i> . Rekrutering gebeurt onder dwang.
Mahidi (<i>Mati Hidup Demi Integrasi</i> - Leven en Dood voor Integratie); Ainaro	Opgericht op 17 december 1998 en geleid door Cancio Lopes de Carvalho. Cancio's betrokkenheid met het Indonesische leger gaat terug tot 1991. Na het bloedbad in Dili richtte hij met de hulp van ABRI een informantennetwerk op. Rekrutering voor <i>Mahidi</i> gebeurt onder dwang m.b.v. de bovenvermelde <i>Ratih</i> . Deze militia wordt belicht van een heleboel moorden.
Kelompok Naga Merah (Rode Draak Groep)	
Darah Merah (Rood Bloed)	Opgericht op 21 maart 1999 door SGI.
AHI (<i>Aku Hidup untuk Integrasi</i> - Ik Leef voor Integratie); Aillieu	Opgericht op 28 maart 1999
Ablai ; Same	Opgericht op 28 maart 1999
Darah Integrasi ; Gleno	
Naga Merah ; Ermera	
FPDK¹	Overkoepelende organisatie van de pro-Indonesische militias.

¹Forum Persatuan Demokrasi dan Keadilan - Forum voor Eenheid, Democratie en Gerechtigheid

Onder het geweld van de militias komt een grote vluchtelingenstroom op gang. Velen zoeken bescherming in de bergen of in het hoofdkwartier van het Rode Kruis. Dit laatste wordt op 6 september ingenomen door militias. De duizenden aanwezige vluchtelingen worden op vrachtwagens gedreven en afgevoerd naar een onbekende bestemming. Later duiken tienduizenden vluchtelingen op in West-Timor. In vele plaatsen geeft het Indonesische leger ook een helpende hand aan de pro-Indonesische militias. Waarnemers spreken over de aanwezigheid van politieagenten en legerofficieren onder de militias. Wanneer op 7 september het Indonesische leger de staat van beleg afkondigt wordt er nog geen einde gemaakt aan het geweld. De ordetroepen leggen de militias geen strobreed in de weg. Grote delen van Dili worden geplunderd en gebrandschat. Ondertussen zoeken duizenden Oost-Timorezen hun toevlucht in het VN-complex te Dili. De VN overweegt om haar personeel uit Dili te evacueren.

De Indonesische legerleiding vraagt aan de VN om de evacuatie van het VN-personeel uit te stellen. Het leger vreest dat de militias de vluchtelingen zullen vermoorden wanneer de VN zich terugtrekt. Diezelfde dag wordt Xanana Gusmão vrijgelaten.

Op zondag 5 september is de VN nog steeds niet bereid om een vredesmacht naar Oost-Timor te zenden. De Veiligheidsraad besluit wel tot het sturen van een diplomatieke missie naar de Indonesische hoofdstad Jakarta, onder leiding van Martin Andjaba. Australië daarentegen kondigt aan dat het wel wil deelnemen aan een VN-vredesmacht. De Australische premier John Howard oppert zelfs de idee dat Australië bereid is de vredesmacht te leiden. Dinsdagnacht komen Kofi Annan en B.J. Habibie overeen dat er dringend maatregelen moeten worden getroffen om recht en orde te herstellen op Oost-Timor. Maar over welke maatregelen het dan wel zou gaan wordt niet vermeld. De dag erop ontmoet de vijfkoppige diplomatieke missie van de Veiligheidsraad de Indonesische minister van Justitie Muladi. Deze deelt hen mee dat de Indonesische regering zich blijft verzetten tegen de komst van een

FN: Ontwikkelingshulp baande de weg

(uit: M. Broek (ed.), *Indonesia. Arms trade to a military regime* (ENAA, 1997))

In de herfst van 1996 stelde de Belgische staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking, Reginald Moreels, in een opzienbarende wijze voor om alle ontwikkelingshulp die verbonden is met exportsubsidies voor de Belgische industrie, de zgn. gebonden hulp, af te schaffen.

Door deze uitzonderlijke beleidsverandering werd een einde gemaakt aan een rijke traditie van dubieuze ontwikkelingsprojecten waarbij ontwikkelingshulp werd gebruikt om de Belgische export te stimuleren. Soms werden zelfs met opzet privé-firma's opgericht om subsidies voor exportbevorderingprojecten naar Derde Wereldlanden in handen te krijgen. Na het bekend worden van de gebonden hulp in verscheidene gedetailleerde krantenartikels werd besloten om het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking te herstructureren.

Metal Industries Development (MIDC) nabij Bandung, in Java, was één van deze bijzondere projecten die aanleiding hebben gegeven tot het revolutionair voorstel van de staatssecretaris. Een klein bedrijf was opgericht in 1970. De eerste fase van het project, van 1970 tot 1975, was succesvol. Twee Belgische ingenieurs hielpen plaatselijke ambachtslui om kleine machines en werktuigen te herstellen. Eind jaren zeventig werd het Belgisch personeel uitgebreid, en het budget van het project verdubbeld van 2 miljoen dollar naar 4 miljoen dollar. Het gehele project werd gefinancierd door ABOS.

In 1980, juist voor de start van de derde fase, trok ABOS zich deels terug om de coördinatie van het project over te laten aan een onderaannemer "Bandung 3" genoemd. Een bijkomende 6 miljoen dollar werden vrijgegeven, gespreid over drie jaar.

VN-vredesmacht zolang het Indonesische parlement de uitslag van de volksraadpleging niet heeft geratificeerd. Pas dan, wanneer Oost-Timor geen deel meer uitmaakt van Indonesië, kan groen licht worden gegeven voor de komst van een VN-vredesmacht. Donderdag 9 september evacueert het Indonesische leger, in samenwerking met VN-vertegenwoordigers, de vluchtelingen uit het VN-complex te Dili naar veiliger oorden. Diezelfde dag schort Washington de militaire samenwerking met Indonesië op. Op vrijdag gevolgd door Australië en Nieuw-Zeeland. Na overleg met de Indonesische minister van Defensie Wiranto hebben de vijf afgevaardigden van de VN-Veiligheidsraad alle vertrouwen in het Indonesische regime verloren. Ondertussen zijn bijna 200.000 Oost-Timorezen gevlucht naar West-Timor.

Maandag 13 september krijgt de VN eindelijk groen licht van de Indonesische regering om noodhulp aan de Oost-Timorese vluchtelingen te verstrekken. Zondag reeds stemde Habibie in met de komst van een VN-vredesmacht, maar het Indonesische regime blijft evenwel bij de eis dat de vredesmacht pas over ten vroegste een week mag landen in Oost-Timor. Bovendien moeten er nog een aantal struikelblokken uit de weg worden geruimd. Eén ervan vormt de samenstelling van de VN-vredesmacht. Verscheidene Indonesische politici vragen aan de regering-Habibie om Australische, Nieuw-Zeelandse en Portugese troepen te weigeren wegens een gebrek aan neutraliteit van deze landen. Een ander probleem is het Indonesische leger. Jakarta weigert om haar soldaten terug te roepen en dringt aan op samenwerking met de vredesmacht, maar de rol van het Indonesische leger tijdens de onlusten van de afgelopen weken is niet onbesproken. In Brussel wordt door de ministers van Buitenlandse Zaken van de Europese Unie een totaal wapenembargo van vier maanden tegen Indonesië afgekondigd en wordt alle militaire samenwerking stopgezet. Tijdens een beraad met EU-diplomaten deelt president Habibie op dinsdag mee dat zijn land geen voorwaarden stelt aan de VN-vredesmacht.

In de vroege ochtenduren van woensdag 15 september stemt dan eindelijk de VN-Veiligheidsraad in met het zenden van een multinatio-

Bandung 3 bleek een consortium van Belgische bedrijven te zijn die dringend op zoek waren naar nieuwe export contracten. Eén van de partners in Bandung 3 was Fabrique National Herstal (FN-Herstal), België's grootste wapenfabrikant. FN nam de leiding in het consortium en veroverde een positie op de Indonesische wapenmarkt met een aanvangscontract ter waarde van 9 miljoen dollar. De oorspronkelijke ABOS-financiering van het MIDC-project in Bandung, met een totaalwaarde van 30 miljoen dollar tot 1992, opende de weg voor FN in Indonesië.

Johan Peleman

nale vredesmacht (*International Force for East Timor*, INTERFET). Met resolutie 1264 wordt gekozen voor een multinationale strijdmacht omdat deze de mogelijkheid biedt om extra snel in te kunnen grijpen. Verder beroept de Veiligheidsraad zich op hoofdstuk VII van het VN-Handvest, zodat de vredesmacht alle gepaste maatregelen kan nemen om een eind te maken aan het geweld in Oost-Timor. Ook is er de eis dat de verantwoordelijken voor het geweld moeten worden berecht. De leiding van de vredesmacht ligt in handen van Australië. Ondertussen roept de commandant van de multinationale vredesmacht, de Australische generaal Peter Cosgrove, de pro-Indonesische milities op hun wapens in te leveren of om Oost-Timor te verlaten. De Indonesische commandant, generaal Kiki Syahnakri, daarentegen breekt met Jakarta's officiële standpunt door te verkondigen dat zijn troepen Oost-Timor zullen verlaten zodra de eerste buitenlandse soldaten aankomen in Oost-Timor. Generaal Syahnakri voert de daad bij het woord wanneer hij op vrijdag 8.000 soldaten laat terugtrekken uit Oost-Timor. Vele militieleden volgen in het voetspoor van de Indonesische soldaten. Inmiddels wordt ook de eerste VN-voedselhulp gedropt boven Oost-Timor.

De voorzitter van de grootste Indonesische moslimbeweging *Nahdlatul Ulama* (NU, ca. 40 miljoen leden) roept op vrijdag 17 september op tot een heilige oorlog tegen de vredesmacht. Later op de dag ontkent de vice-secretaris-generaal van NU dit bericht. Ook de secretaris-generaal M. Anam van het Javaanse Front voor de verdediging van de Islam (*Front Pembela Islam*) laat zich niet onbetuigd wanneer hij verklaart: "Wat er nu internationaal gebeurt is een poging van het buitenland om de Indonesische staat te ondermijnen. Door de komst van de internationale troepenmacht en de buitenlandse inmenging wordt Indonesië weer langzaam gekoloniseerd. Daarom roep ik mijn strijders op om waakzaam te blijven. Als de internationale troepenmacht probeert om tegen de internationale regels in ons land binnen te komen en als hun inmenging te groot wordt, dan willen wij in actie komen. Als ze geheime bedoelingen hebben met hun missie in Indonesië en als ze van de huidige situatie misbruik willen maken dan zal het nu nog kalme Indonesische volk niet aarzelen om tegen hen in het geweer te komen. We zijn bereid om ons leven te geven voor ons land". Zij zijn niet de enigen die niet van plan zijn de strijd op te geven. Sommige milities kondigen aan dat ze klaarstaan om de multinationale vredesmacht aan te vallen. Zondag nog maakt Eurico Guterres, leider van de *Aitarak* milite en plaatsvervangend commandant van de overkoepelende organisatie van milities, bekend dat zijn leden de strijd zullen aanbinden met de multinationale vredesmacht.

De voorhoede van INTERFET, 2.000 Australische, Nieuw-Zeelandse en Britse soldaten, landt maandag 20 september in Dili. Verder worden nog 6.000 soldaten uit 20 landen verwacht. Onmiddellijk na aankomst beginnen eenheden van de internationale vredesmacht te patrouilleren in de straten van Dili. De achtergebleven milities bieden hierbij geen weerstand. UNAMET heropent dinsdag haar hoofdkwartier in Dili. David Wimhurst, woordvoerder van de VN-missie UNAMET, verklaart die dag dat de VN haar humanitaire hulp aan de Oost-Timorezen opschorten tot woensdag wegens logistieke proble-

men in Dili. INTERFET doet op woensdag 22 september haar intrede in Bacau, de tweede stad van Oost-Timor. Nogmaals worden de voedseldroppings met een dag uitgesteld. Ondertussen laten de milities weer van zich horen wanneer de Nederlandse journalist Sander Thoenis vermoord wordt teruggevonden in de buitenwijken van Dili. Een dag later loopt de spanning in Dili hoog op wanneer soldaten van de vredesmacht onder vuur worden genomen door militieleden. Ook vinden er korte schermutselingen plaats tussen INTERFET-soldaten en Indonesische troepen. In Jakarta komt het dan weer tot rellen wanneer het Indonesische parlement een omstrepen veiligheidswet goedkeurt. Op vraag van Portugal begint in Genève de mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties aan een speciale vergadering over Oost-Timor. De mensenrechtencommissie buigt zich over de vraag of er een onderzoek moet worden ingesteld naar vermeende mensenrechtenschendingen in Oost-Timor. In het verleden hebben dergelijke onderzoeken reeds aanzet gegeven tot de instelling van speciale tribunaal door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.

De multinationale vredesmacht treedt vrijdag 24 september hard op tegen de milities. Talloze militieleden worden ontwapend en gearresteerd, waaronder ook Caitano da Silva, één van de leiders van *Aitarak*. Ook wordt opnieuw begonnen met het uitwerpen van voedselpakketten boven Oost-Timor door het VN-Wereldvoedselprogramma. Ondertussen laten de terugtrekkende Indonesische troepen een spoor van vernieling na. Dezelfde dag nog heft Jakarta de staat van beleg op. Op maandag 27 september maakt het Indonesische leger bekend dat het de verantwoordelijkheid voor de veiligheid in Oost-Timor heeft overgedragen aan INTERFET. In de loop van de dag maakt de mensenrechtencommissie van de VN bekend dat het een onderzoek naar het geweld in Oost-Timor zal instellen. Het onderzoek zal worden uitgevoerd door speciale rapporteurs van de VN in samenwerking met Aziatische experts en de officieel toegestane Indonesische mensenrechtencommissie. Al wie de mensenrechten heeft geschonden moet worden opgespoord en berecht. Het regime in Jakarta wil hier evenwel niet van weten.

Inmiddels gunt de multinationale vredesmacht de pro-Indonesische milities geen respijt. Deze moeten halsoverkop vluchten wanneer INTERFET een verrassingsaanval uitvoert op hun bolwerk, de stad Liquica. De dag erop stellen de pro-Indonesische milities een ultimatum aan de multinationale vredesmacht. Eurico Guterres waarschuwt de vredesmacht voor wraakacties indien deze haar gewelddaden tegen de militieleden niet binnen de drie weken stopzet. INTERFET gaat ondertussen verder met de pacificatie van het gebied. Die dinsdag nog worden een aantal soldaten van de elite-eenheid *Kopassus* gearresteerd.

De Amerikaanse minister van Defensie Cohen maakt donderdag 30 september bekend dat Jakarta haar medewerking heeft toegezegd aan een onderzoek naar mensenrechtenschendingen in Oost-Timor. Ook zal Jakarta meewerken aan de ontwapening van de pro-Indonesische milities. De Australische minister van Defensie Moore daarentegen richt waarschuwende woorden aan het adres van de milities. Indien de milities INTERFET aanvallen dan zal de vredesmacht hen volgen tot in West-Timor. Volgens Moore laat het mandaat van INTERFET dit toe. Inmiddels doen de FALINTIL-strijders hun intrede in Dili. Hier overhandigen zij als eerste hun wapens aan de vredesmacht.

Oktober 1999: Langzaam aan begint de multinationale vredesmacht op vrijdag 1 oktober aan haar opmars naar de West-Timorese grens. Op hun weg vinden ze niets anders dan verlaten dorpen. Zaterdags worden een duizendtal INTERFET-soldaten langs de grens met West-Timor opgesteld. Dit grensgebied is nog grotendeels in handen van de pro-Indonesische milities. Menig terugkerend vluchteling wordt in het grensgebied bedreigd door de milities. Daarom zullen de circa 200.000 vluchtelingen die zich in West-Timor bevinden worden overgebracht met het vliegtuig of met de boot. Over het lot van de bijna 500.000 ontheemden in de Oost-Timorese bergen is nog weinig bekend. Volgens Peter Cosgrove werden de westelijke districten van Oost-Timor etnisch gezuiverd door de milities. Wanneer een groepje FALINTIL-strijders zich 's zondag niet wil laten ontwapenen door INTERFET komt

het tot kleine schermutselingen. Xanana Gusmão wordt maandag 4 oktober jubelend onthaald in de Portugese hoofdstad. Volgens Gusmão zal het FALINTIL haar wapens niet inleveren.

Op dinsdag 5 oktober kondigt de Indonesische minister van Buitenlandse Zaken Ali Alatas na een gesprek met president Habibie aan dat Indonesië niet zal samenwerken met de eerder aangekondigde VN-onderzoekscommissie voor Oost-Timor. In zijn rapport aan de VN-Veilighedsraad stelt de VN-secretaris-generaal Kofi Annan voor om INTERFET te vervangen door een 9.000 man sterke VN-vredesmacht, die zelf onderdeel zal uitmaken van een transitionele VN-administratie voor Oost-Timor (UNTAET). Bovenal eist hij een sterk mandaat zodat de vredesmacht snel kan reageren. De vredesmacht moet verder worden aangevuld met een 1.600 man sterke politiemacht. In totaal spreken we over een 11.000 militairen, agenten en functionarissen. Gedurende een periode van twee tot drie jaar zal UNTAET Oost-Timor besturen tot het daadwerkelijk onafhankelijk wordt. Wanneer de Indonesische Raadgevende Volksvergadering de annexatie van Oost-Timor ongedaan maakt zal UNTAET INTERFET aflossen. Bisschop Carlos Belo keert op woensdag triomfantelijk terug in Dili.

In het grensgebied tussen Oost- en West-Timor breekt op zondag 10 oktober een vuurgevecht uit tussen INTERFET en Indonesische militairen. Hierbij komt één Indonesische politieagent om het leven. Daar de pro-Indonesische militie zeer actief zijn in dit gebied zal INTERFET zijn troepenmacht in het grensgebied versterken. De reeds aanwezige 1.000 VN-soldaten zullen een bijkomende 2.000 soldaten mogen verwachten in de komende dagen. De operatie krijgt de naam *Westfor*. De Australische premier Howard vraagt op maandag meer uitleg aan Jakarta zodat verdere incidenten kunnen worden voorkomen. Dinsdags stelt de Indonesische generaal Wiranto aan de multinationale vredesmacht voor om samen te patrouilleren in het grensgebied. Inmiddels wordt de leefsituatie van de vluchtelingen in de West-Timorese opvangkampen met de dag slechter. Ook aan het geweld van de pro-Indonesische militie komt geen einde. Op zaterdag 9 oktober wordt in

de omgeving van Aidabasalala een INTERFET-colonne in een hinderlaag gelokt door de militie. Drie militieleden worden daarbij doodgeschoten. Wanneer de VN-soldaten met versterking terugkeren vinden zij een duizendtal bijgedreven voorstanders van onafhankelijkheid. Volgens INTERFET hadden de militie geprobeerd om een gedeelte van de bevolking van Aidabasalala naar West-Timor te deporteren. Verder zouden er ook 50 inwoners van het dorp Oecussi zijn vermoord.

OOST-TIMOR ONAFHANKELIJK

Op maandag 18 oktober geven alle politieke fracties uit het Indonesisch parlement hun fiat over het afschaffen van het decreet uit 1978 dat Oost-Timor inlijfde bij Indonesië. Later die dag stemt het Indonesisch parlement unaniem in met de onafhankelijkheid van Oost-Timor. De president moet dit nu nog bekrachtigen. Twee dagen later legt Abdurrahman Wahid, leider van de moslimbeweging *Nahdlatul Ulama*, de eed af als president van Indonesië. Megawati Soekarnoputri, de dochter van de eerste Indonesische president Soekarno, wordt benoemd tot vice-president. Wanneer Xanana Gusmão op vrijdag 22 oktober terugkeert naar Oost-Timor wordt hij triomfantelijk onthaald door duizenden aanhangers. In zijn toespraak te Dili roept hij op tot verzoening. Inmiddels heeft de overkoepelende verzetsbeweging CNRM een voorlopige regering opgezet met Gusmão aan het hoofd ervan. Haar eerste daad is het invoeren van een nieuwe munt die gekoppeld is aan de Portugese escudo. Concreet betekent dit dat Oost-Timor begin 2002 de euro invoert, omdat de escudo deel uitmaakt van de EMU. De VN-Veilighedsraad gaat op 25 oktober akkoord met de oprichting van een overgangsbestuur voor Oost-Timor (UNTAET). De dag nadien draagt president Wahid het bestuur over Oost-Timor over aan de VN. Inmiddels heeft de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Mary Robinson,

haar verontrusting over verder uitstel van de zending van de VN-onderzoekscommissie naar Oost-Timor geuit. Haar grootste vrees is dat essentieel bewijsmateriaal onherroepelijk verloren zal gaan. Verder zegt zij: *"Het zou een verraad zijn aan alles waar de VN voor staat op het terrein van de universele promotie en bescherming van de rechten van de mens als we deze eeuw en dit millennium afsluiten terwijl we straffeloosheid tolereren voor degenen die zich schuldig gemaakt hebben aan deze schokkende schendingen"*². De 5 leden van de VN-onderzoekscommissie, Sonia Picado (Costa Rica), Judith Sefi Attah (Nigeria), A. M. Ahmadi (India), Mari Kapi (Papua Nieuw Guinea) en Sabine Leutheusser-Schnarrenberger (Duitsland), had zij reeds op 15 oktober bekend gemaakt.

November 1999: Na vele bijeenkomsten en verhitte debatten beslist ECOSOC op dinsdag 2 november om het onderzoek naar mensenrechtenschendingen in Oost-Timor uit te stellen. De vraag van een missie naar Oost-Timor door de VN-onderzoekscommissie kan pas ten vroegste op 15 november door de Economische en Sociale Raad van de VN besproken worden, aldus de voorzitter van ECOSOC. Vooral de Aziatische landen liggen hier dwars. Mensenrechtenorganisaties vermoeden dat er achter dit uitstel politieke motieven schuil gaan. Drie dagen later arriveren drie speciale rapporteurs van de VN in Oost-Timor. Het betreft hier Asma Jahangir, speciaal rapporteur voor wederrechtelijke en willekeurige terechtstellingen, Nigel Rodley, speciaal rapporteur voor foltering, en Radhika Coomaraswamy, speciaal rapporteur voor geweld tegen vrouwen. Op 15 november keurt ECOSOC een internationaal onderzoek naar vermeende mensenrechtenschendingen in Oost-Timor goed. ECOSOC vraagt wel dat de 5-koppige onderzoekscommissie nauw samenwerkt met de speciale rapporteurs voor terechtstellingen, foltering en geweld tegen vrouwen. Men verwacht dat de onderzoekscommissie haar taak kan opnemen op 21 november. Intussen is in Dili het hoofd van UNTAET, Sergio Vieira de Mello, gearriveerd.

² N.R.C.-Handelsblad van 9 november 1999

Ondanks eerdere overeenkomsten tussen INTERFET en Indonesië blijft het onrustig en gevaarlijk aan de grens tussen Oost- en West-Timor. Generaal Cosgrove roept Indonesië dan ook op om te komen tot een gezamenlijke gedragscode voor het grensgebied. Op maandag 22 november ondertekenen generaal Cosgrove en generaal Damiri, de bevelhebber van het Indonesische leger in West-Timor, in het grensdorpje Motaain een akkoord over operaties aan de grens tussen Oost- en West-Timor. De overeenkomst wordt medeondertekent door Taur Matan Ruak, plaatsvervangend commandant van FALINTIL, en bijgewoond door de Amerikaanse ambassadeur bij de VN Richard Holbrooke. Naast de oprichting van een gezamenlijke grenscommissie, en een rechtstreekse telefoonverbinding tussen het INTERFET- en het TNI-hoofdkwartier in West-Timor, zullen beide partijen ook een gezamenlijke kaart van het grensgebied gaan gebruiken zodat verdere gewelddadige confrontaties vermeden kunnen worden. Daarenboven eiste VS-onderhandelaar Richard Holbrooke na afloop van het overleg van Jakarta dat het harder zou gaan optreden tegen de milities in West-Timor. Deze laatste zijn nog steeds actief in de vluchtelingenkampen in West-Timor en vormen niet alleen een gevaar voor de Oost-Timorese vluchtelingen, maar ook voor onder meer de medewerkers van UNHCR. In het begin van deze maand nog werd een UNHCR konvooi in de omgeving van Atambua aangevallen door militieleden. Ook in de hoofdstad van West-Timor, Kupang, is men niet veilig. Meermaals worden vluchtelingen en medewerkers van UNHCR lastig gevallen onder het toezicht van de plaatselijke politie. Na het zoveelste incident moet UNHCR nu de vluchtelingen in commandostijl uit de vluchtelingenkampen plukken.

Resolutie 3485 (XXX) Kwestie Oost-Timor (12 december 1975)

De Algemene Vergadering,

erkent het onvervreemdbaar recht van alle volkeren op zelfbeschikking en onafhankelijkheid in overeenstemming met de principes van het VN-Handvest... en resolutie 1514 (XV) van 14 december 1960...

is ernstig verontrust over de kritieke situatie die voortvloeit uit de militaire interventie door Indonesië in Portugees Timor;

roept alle staten op om de onvervreembare rechten van de bevolking van Portugees Timor op zelfbeschikking, vrijheid en onafhankelijkheid en op het bepalen van hun toekomstige politieke status... te respecteren;

roept de besturende macht op om al het mogelijke te blijven doen om een vredelievende oplossing te vinden...

betreurt ten zeerste de militaire interventie van Indonesië in Portugees Timor;

roept de Indonesische overheid op om af te zien van verdere schending van de territoriale integriteit van Portugees Timor, en om onmiddellijk haar strijdkrachten uit dit gebied terug te trekken zodat de bevolking haar recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid vrij kan uitoefenen...

Veiligheidsraad resolutie 384 (22 december 1975)

De Veiligheidsraad...

roept alle staten op de territoriale integriteit van Oost-Timor en het onvervreembare recht van zijn bevolking op zelfbeschikking te eerbiedigen in overeenstemming met resolutie 1514 (X) van de Algemene Vergadering;

nodigt de regering van Indonesië uit onverwijld al haar strijdkrachten van het grondgebied van Oost-Timor terug te trekken;

nodigt de regering van Portugal als besturende macht uit met de VN samen te werken om het volk van Oost-Timor in staat te stellen vrijelijk zijn recht op zelfbeschikking uit te oefenen;

dringt er bij alle staten en andere betrokken partijen op aan de VN in al haar pogingen te steunen om een vreedzame oplossing voor de huidige toestand te vinden en de dekolonisatie van het gebied te vergemakkelijken;

verzoekt de secretaris-generaal dringend een speciale vertegenwoordiger naar Oost-Timor te zenden teneinde de situatie ter plaatse te beoordelen en contacten met alle partijen in het gebied en alle betrokken staten te leggen om de uitvoering van de onderhavige resolutie te verzekeren...

Veiligheidsraad resolutie 389

(12 april 1976)

De Veiligheidsraad,

herinnerend aan zijn resolutie 384 (1975) van 22 dec. 1975...

roept alle staten op de territoriale integriteit van Oost-Timor te eerbiedigen alsmede het onvervreembare recht van zijn volk op zelfbeschikking in overeenstemming met resolutie 1514 (XV) van de Algemene Vergadering;

roept de regering van Indonesië op zonder verder uitstel al haar strijdkrachten van het grondgebied terug te trekken;

verzoekt de secretaris-generaal zijn speciale vertegenwoordiger de hem onder paragraaf 5 van Veiligheidsresolutie 384 (1975) toevertrouwde opdracht te laten voortzetten en de raadpleging van de betrokken partijen te doen vervolgen;

verzoekt de secretaris-generaal voorts de uitvoering van de onderhavige resolutie te volgen en zo spoedig mogelijk aan de Raad verslag uit te brengen...;

Akkoord tussen de Republiek Indonesië en de Portugese Republiek over de kwestie Oost-Timor (5 mei 1999)

De regeringen van Indonesië en Portugal,

herinnerend aan de Algemene Vergadering resoluties 1514 (XV), 1541 (XV), 2625 (XXV) en de relevante resoluties en besluiten van de Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering over de kwestie Oost-Timor...

herinnerend aan het akkoord van 5 augustus 1998 om onderhandelingen te beginnen, onder auspiciën van de secretaris-generaal, over een speciale status met ruime autonomie voor Oost-Timor en dit niet ten koste van de stellingnames van de resp. regeringen over de finale status van Oost-Timor...

neemt nota van de stellingname van de Indonesische regering dat de op tafel liggende speciale autonomie uitgevoerd zal worden als een definitieve oplossing voor de kwestie Oost-Timor en met volledige erkenning van de Indonesische soevereiniteit over Oost-Timor;

neemt nota van de stellingname van de Portugese regering dat autonomie slechts tijdelijk kan zijn, en dit houdt niet de erkenning van de Indonesische soevereiniteit over Oost-Timor in...

...komen overeen dat secretaris-generaal de Oost-Timorese bevolking moet raadplegen over het constitutioneel raamwerk voor autonomie...

artikel 1

vragen de secretaris-generaal om het hierbij gevoegd constitutioneel raamwerk... voor te leggen aan het Oost-Timorese volk... voor goedkeuring of afwijzing door middel van een rechtstreekse, geheime en universele stemming;

artikel 2

vragen de secretaris-generaal om meteen, na het ondertekenen van dit akkoord, een VN-missie in Oost-Timor op te richten...

artikel 3

de regering van Indonesië zal verantwoordelijk zijn voor het bewaren van de vrede en veiligheid in Oost-Timor zodat de volksraadpleging in een eerlijk en vreedzaam klimaat kan plaatsvinden, vrij van intimidatie, of geweld....

artikel 6

als de secretaris-generaal vaststelt... dat het constitutioneel raamwerk voor speciale autonomie wordt verworpen door het Oost-Timorese volk, dan zal de regering van Indonesië alle noodzakelijke stappen ondernemen om haar banden met Oost-Timor te beëindigen...

Akkoord betreffende de modaliteiten van de volksraadpleging van de Oost-Timorezen

de regeringen van Indonesië en Portugal en de secretaris-generaal, komen het volgende overeen...

Datum van de volksraadpleging;

de stemming zal plaatsvinden op zondag 8 augustus...

Memorandum

de secretaris-generaal...

... een dringende stap, de gewapende burgergroeperingen onder strikte controle en discipline brengen;

een onmiddellijke stopzetting van bijeenkomsten van gewapende groeperingen terwijl politieke groeperingen zich in alle vrijheid kunnen verenigen en vreedzame politieke actie kunnen voeren;

de onmiddellijke arrestatie en vervolging van al diegenen die aanzetten of oproepen tot geweld tegen anderen...

Veiligheidsraad resolutie 1236 (7 mei 1999)

De Veiligheidsraad,

herinnerend aan haar vorige resoluties betreffende Oost-Timor,

herinnerend aan resoluties 1514 (XV), 1541 (XV) en 2625 (XXV)... en met name aan 37/30 van de Algemene Vergadering...

verwelkomt het tot stand komen van het akkoord van 5 mei 1999 tussen Indonesië en Portugal;

verwelkomt het tot stand komen van de akkoorden van 5 mei 1999 tussen de VN en de regeringen van Indonesië en Portugal over de veiligheidsmaatregelen en de modaliteiten van de volksraadpleging...

Veiligheidsraad resolutie 1246

(11 juni 1999)

De Veiligheidsraad,

herinnerend aan haar eerdere resolutie betreffende Oost-Timor, en met name resolutie 1236 (1999) van 7 mei 1999,

herinnerend aan het akkoord van 5 mei 1999 tussen Indonesië en Por-

tugal over de kwestie Oost-Timor, en de akkoorden van dezelfde datum tussen de Verenigde Naties en de regeringen van Indonesië en Portugal over de modaliteiten van de volksraadpleging... en de veiligheidsmaatregelen...

1. Beslist om tot 31 augustus 1999 een VN-missie in Oost-Timor (UNAMET) op te richten die de volksraadpleging, gepland voor 8 augustus 1999, zal organiseren en leiden, op basis van een rechtstreekse, geheime en universele stemming....

2. Machtigt UNAMET, tot 31 augustus 1999, om 280 politieagenten te ontplooiën als adviseurs van de Indonesische politie...

3. Machtigt UNAMET, tot 31 augustus 1999, om 50 militaire verbindingsofficieren te ontplooiën die contact onderhouden met de Indonesische Strijdkrachten...

4. Ondersteunt het voorstel van de secretaris-generaal dat UNAMET ook de volgende componenten moet insluiten:

a) een politiek bestanddeel dat verantwoordelijk is voor het controleren van het politieke klimaat op billijkheid, voor het waarborgen van de politieke vrijheid van alle politieke en andere niet-gouvernementele organisaties...

b) een electoraal bestanddeel dat verantwoordelijk is voor registratie en stemming,

c) een voorlichtingsbestanddeel dat de Oost-Timorese bevolking zal voorlichten.... over het akkoord en het autonomie statuut, de stemming..., en de gevolgen van het goedkeuren of afwijzen van het voorstel...

Roept alle partijen op om samen te werken met UNAMET in de uitvoering van de haar mandaat...

Benadrukt nogmaals de verantwoordelijkheid van Indonesië om de vrede en veiligheid in Oost-Timor te bewaren...

Veiligheidsraad resolutie 1262

(27 augustus 1999)

De Veiligheidsraad,

herinnerend aan haar vorige resoluties, en met name resolutie 1246 (1999) van 11 juni 1999 en resolutie 1257 (1999) van 3 augustus 1999

herinnerend aan het akkoord van 5 mei 1999 tussen Indonesië en Portugal over de kwestie Oost-Timor, en de akkoorden van dezelfde datum tussen de Verenigde Naties en de regeringen van Indonesië en Portugal over de modaliteiten van de volksraadpleging... en de veiligheidsmaatregelen...

1. Besluit om het mandaat van UNAMET te verlengen tot 30 november 1999, en steunt het voorstel van de secretaris-generaal dat in de overgangsfase UNAMET de volgende componenten moet insluiten:

a) een electoraal gedeelte...

b) een politie gedeelte van 460 agenten die de Indonesische politie zullen adviseren en de nodige maatregelen zullen treffen om de nieuwe Oost-Timorese politiemacht te recruteren en op te leiden,

c) een militair verbindingsgedeelte van 300 manschappen...

d) een civiel gedeelte ter ondersteuning van de speciale vertegenwoordiger...

e) een voorlichtingsgedeelte

Veiligheidsraad resolutie 1264

(15 september 1999)

De Veiligheidsraad,

herinnerend aan haar eerdere resoluties...

is ernstig verontrust over de slechter wordende veiligheidssituatie in Oost-Timor, en met name over het onophoudelijke geweld en het op grote schaal verdrijven van de Oost-Timorese burgers...

is ook ernstig verontrust over de aanvallen op het personeel en de gebouwen van UNAMET...

is ontzet over de erger wordende humanitaire situatie in Oost-Timor...

stelt vast dat de situatie in Oost-Timor een bedreiging vormt voor de vrede en veiligheid,

handelend op grond van hoofdstuk VII van het VN-Handvest,

veroordeelt alle geweldsdaden in Oost-Timor, roept op tot onmiddellijke stopzetting ervan, en eist dat de daders hun gerechte straf ondergaan...

benadrukt de urgente nood aan humanitaire hulp...

machtigt de oprichting van een multinationale strijdmacht onder een ééngemaakte bevelsstructuur, en met de volgende opdrachten: het herstellen van de vrede en veiligheid in Oost-Timor, UNAMET beschermen en ondersteunen bij het uitvoeren van haar taken, het vergemakkelijken humanitaire hulpoperaties, en machtigt de deelnemende landen aan de multinationale strijdmacht om al de nodige maatregelen te nemen om dit mandaat uit te voeren...

Veiligheidsraad resolutie 1272

(25 oktober 1999)

De Veiligheidsraad,

herinnerend aan zijn resoluties 384 (1975) van 22 dec. 1975, 389 (1976) van 22 april 1976, 1236 (1999) van 7 mei 1999, 1246 (1999) van 11 juni 1999, 1262 (1999) van 27 augustus 1999 en 1264 (1999) van 15 september 1999,

herinnerend aan het akkoord van 5 mei 1999 tussen Indonesië en Portugal over de Kwestie Oost-Timor...

is ernstig verontrust over de slechte humanitaire situatie in Oost-Timor ten gevolge van geweld en de op grote schaal verdrijven van de Oost-Timorese bevolking, en met name het groot aantal vrouwen en kinderen...

vestigt opnieuw de aandacht van de partijen op het naleven van de rechten van de vluchtelingen en ontheemden...

herbevestigt de soevereiniteit en territoriale integriteit van Indonesië...

drukt haar verontrusting uit over de rapporten die wijzen op systematische, wijd verbreide en grove schendingen van het internationaal humanitair recht en de mensenrechten in Oost-Timor, benadrukt dat diegenen die dergelijke schendingen plegen individuele verantwoordelijkheid dragen...

stelt vast dat de situatie in Oost-Timor een bedreiging vormt voor de vrede en veiligheid,

handelend op grond van hoofdstuk VII van het VN-Handvest,

1. Beslist om een overgangsadministratie voor Oost-Timor onder VN-mandaat (UNTAET) op te richten, deze zal volledige verantwoordelijkheid dragen voor het beheer van Oost-Timor, en zowel de wetge-

vende als de uitvoerende macht, incl. de rechtsbedeling, zal haar worden toegewezen.

2. Beslist ook dat in het mandaat van UNTAET volgende elementen verwerkt zullen zijn:

- a) voorzien in veiligheid en recht en orde doorheen gans Oost-Timor;
- b) een effectieve administratie zal worden opgericht;
- c) helpen in de ontwikkeling van sociale voorzieningen;
- d) het waarborgen van de coördinatie en levering van humanitaire hulp, rehabilitatiehulp en ontwikkelingshulp;
- e) er voor zorgen dat de bevolking zichzelf kan besturen;
- f) helpen in het tot stand komen van de voorwaarden voor een duurzame ontwikkeling

3. Beslist verder dat UNTAET zal beschikken over de objectieven en structuren zoals beschreven in deel 4 van het rapport van de secretaris-generaal,...

- a) een bestuurs- en publieke administratie, inclusief een internationale politie element bestaande uit 1.640 agenten;
- b) humanitaire bijstand en noodhulp;
- c) een militaire aanwezigheid, bestaande uit 8.950 soldaten en 200 militaire waarnemers;

BIBLIOGRAFIE

Boeken & Rapporten

- ADITJONDRO, G.J. (1994) *East Timor. An Indonesian Intellectual Speaks Out* (Australian Council for Overseas Aid)
- AMNESTY INTERNATIONAL (1994) *Power & Impunity: Human Rights Under the New Order* (AI, Londen)
- AMNESTY INTERNATIONAL (1997) *East Timor. Xanana Gusmão - A Briefing* (ASA 21/58/97)
- AMNESTY INTERNATIONAL (1999) *East Timor: Paramilitary Attacks Jeopardise East Timor's Future* (ASA 21/26/99)
- BUDIARDJO, C. & LIONG, L.S. (1984) *The War Against East Timor* (Zed books, Londen)
- CIIR/IPJET (1995) *International Law and the Question of East Timor* (CIIR/IPJET, Londen)
- ETISC (1999) *Indonesia's Death Squads: Getting away with Murder* (www.easttimor.com)
- McMILLAN, A. (1992) *Death in Dili* (Sceptre, Rydalmere)
- RETBÍLL, T. (ed.) (1984) *East Timor: The Struggle Continues* (IWGIA, Copenhagen)
- SUTER, K. (1997) *East Timor, West Papua/Irian and Indonesia* (MRG, Londen)
- VERENIGDE NATIES (1999) *Question of East Timor* (S/1999/862, 9 augustus 1999)

Periodieken

- FRENEY, D. (1984) FRETILIN: Death and Resurrection (*Southeast Asia Chronicle*, n° 94)
- PINTO, C. (1998) Training the Oppressors (www.washingtonpost.com/wp-srv/Wplate/1998-04/15/0091-041598-idx.html)
- ROCAMORA, J. (1980) FRETILIN: The Struggle Continues (*Southeast Asia Chronicle*, n° 74)
- VULLIAMY, E. (1999) How US trained butchers of Timor (www.newsunlimited.co.uk/observer/international/story/0,3879,83772,00.html)

De Financieel Economische Tijd

De Standaard

Keesings Historisch Archief 1974-1999